

MULTÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMÍVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 50 korona.
Díszkiadásban 70 korona. Omiketagság külön 4 korona.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF.

IX. ÉVFOLYAM, 1919 JANUÁR.

PATAI JÓZSEF: A ZSIDÓKÉRDÉS NEMZETKÖZI MEGOLDÁSA

tegnap Lembergben, tegnapelőtt Kisineffben, ma Prágában, holnap talán Budapesten vagy a magyar Alföldön dühöng a pogrom. Ki tudja, miért? Igazi okok sehol sincsenek, és egyszer csak felcsap mint föld alól a tűz és pusztít és gyilkol és a védtelenek és hontalanok ezreit kergeti ki otthonukból. És aki azt hiszi, hogy nálunk Magyarországon az új köztársasági rend mindörökre eltörölte a zsidókérdést is, az gondoljon egy pillanatra a szabad és nagy ideálok republikjára, Franciaországra, ahol a liberté, égalité, fraternité legvirágzóbb korában csirázott ki a hírhedt Dreyfuss-vérvád és az antiszemitizmusnak sok egyéb fekete hajtása.

Kétségbe kellene esni abban a tudatban, hogy ez így van, így volt és így lesz mindig. Ma már nem fogják reá a zsidókra, hogy ők hozták a fekete halált, hogy ők mérgezték meg a kutakat és nem törnek a gettóba azzal, hogy a zsidók sebeztek véresre a szentostyát és az Úr testét, nem hirdetik, hogy az 1492-ben Spanyolországból kikergetett zsidók hurcolták szét a világba a spanyol járványt. Hála istennek, már túl vagyunk a középkoron. A felvilágosodás huszadik századában élünk. És mégis e gögös „huszadik század“ eddigi néhány esztendejét több zsidó pogrom festette véresre, mint a „sötét középkor“ legsötétebb századait. Meddő lolog volna kutatni a zsidógyűlölet okai után. A legértelmetlenebb ellentétek kerülnének egymással szembe. Gyűlölik a zsidókat, mert ők a kapitalisták és gyűlölik, mert ők a szocialisták. Gyűlölik mint Rothschildokat és gyűlölik mint Jakabokat, gyűlölik a zsidókat, mert konzervatív kormánypártiak és gyűlölik, mert felforgató forradalmárok. Gyűlölik a zsidókat, mert ragaszkodnak vallásukhoz és gyűlölik, mert szabad-

gondolkodók és szabadkőművesek. Gyűlölik mert elzárkózók és gyűlölik mert betolakodók. Gyűlölik mert „gyávák“ és gyűlölik mert bátrak, gyűlölik mert kereskednek, gyűlölik mert földet szereznek, gyűlölik, mert... Minek folytassam a végtelenül hosszú skálát, amely a gyűlölet leleményességének kifogyhatatlanságáról tesz szomorú tanuságot? Gyűlölik a zsidót, mert él.

A zsidók emancipációja, a zsidó vallás recepciója sehol sem oldotta meg a zsidókérdést. Csak lappangóbbá tette a gyűlöletet és megalkuvóbbá az antiszemitizmust. De mihelyt bárhol nagy felületek összesurlódtak, nagy csoportok összeütköztek, nagy osztályharcok felvillantak, az ütközők közé került mindenütt a zsidóság. Hiába igyekezett asszimilálódni és magát elbujtatni, eltüntetni, hiába volt minden. Se az elszigetelő gettó, sem a felolvasztó asszimiláció nem segített rajta. A gyűlölet árjai kimosták mint az ürgét legmélyebb rejtekeiből és végigsodorták világ csúfjára és hahotájára.

Maradhat-e ez így mindig? Maradhat-e egy népsorsa örökre bizonytalanságban, ég és föld között lebegve? Belenyugodhatik-e a zsidóság abba, hogy míg az új világbéke és a wilsoni elvek a legkisebb népnek is biztosítják a természetes önrendelkezési jogát, addig a tizen-négymilliós zsidóság mindenütt és mindörökké a „vendéglátó“ népek változó kegyeire és hullámzó hangulataira bízva bizonytalan sorsát? Beletörődhet-e a zsidóság abba, hogy míg a legparányibb és a legprimitívebb nemzetek is szabadságban, nyugalomban ápolhatják és fejleszthetik kultúrájukat és hagyományaikat, addig az ötezeréves kultúrájú zsidó nemzet csak saját énjének teljes megtagadásával tehessen szert itt-ott ideiglenes nyugalomra.

A zsidóság sehol sem volt árulója az ő állam-

polgárságának. A cionisták, akik külön zsidó fajiságukat hangsúlyozzák, épp oly magától érthetően hősiiesen és önfeláldozóan ontották vérüket a haza védelmében, mint többi zsidó testvéreik. Valamennyien viselték a legsúlyosabb terheket és áldozatokat. Testvér testvér ellen harcolt minden csatatéren és zsidó katonasírok ezrei domborulnak minden határon. És mégis az összeomlott középeurópai hatalmak egész területén, míg azokat a népfajokat, amelyek államuknak ezt az összeomlását elő is segítették, a tisztelet és hódolat bizonyos nemével veszik körül, mert most már mindenütt a saját nemzeti eszméjük hőseit látják bennük, addig a hazához és államhoz feltétlen hűséggel ragaszkodó zsidókat szinte egyetértően minden baj forrásának, minden katasztrófa levezető csatornájának teszik meg.

De hiszen ezek csak átmeneti bajok, mondják némelyek. Tudjuk azonban, hogy mindig vannak és mindig lesznek átmenetek. Ma háborúból, holnap osztályharcból, holnapután pártküzdelemből és minden keservesen küzdő vagy már legyőzött fél a zsidóságra önti ki a maga haragját és tehetetlen dühét. Ma a forradalmi átmenet súlyos viszonyaiért teszik felelőssé. Az a néhány zsidó, aki résztvett a forradalom diadalában, már szemet szúr mindenütt. Prohászka már előre kijelentette, hogy „a forradalom terén nem épülhet majd zsinagóga”. És máris folyik a szervezkedés „nemzeti szövetség” meg „piros-fehér-zöld” jelszóval. Az államformát nem fogják megváltoztatni. Annak erős pillére a szociáldemokrácia. A zsidóság azonban belekerül egy elkeseredett új sovinizmus szorítói közé. Megmaradhat-e ezzel szemben a zsidóság továbbra is azon az állásponton, hogy „zsidókérdésről pedig ne beszéljünk, mert az felekezetieskedés?” Megmaradhat-e a zsidóság abban a tétlenségben, hogy a zsidókérdést továbbra is meghagyja mások „belügy”-ének, amelyet mások irányítanak kényük-kedvük szerint, rólunk nélkülünk, és ha valahol felüti a fejét egy erős antiszemita áramlat, a többi országok zsidóinak „nem illik ebbe beleavatkozni”, sőt a zsidó világbankárok továbbra is „elfogulatlanul” finanszírozzák az elnyomó ország antiszemita agitációit?!

Nem szomorúan kómikus-e, hogy amikor mindenütt zsidó világszolidaritásról beszélnek, mikor nálunk pl. a zsidóság nemzetközi egységétől is várják Magyarország területi egységének támogatását a nemzetek között, ugyanakkor a zsidók rettegnek a szótól, sőt akadnak agyrémes koponyák, akik vénhedt izraelita lapokban hirdetik, hogy a magyar polgárjogok minimumától is meg kell fosztani azokat, akik az egyetemes zsidóság egységét vallják!

A zsidóság, mint az egész világon szétszórt nép, valóban csak úgy emelkedhet ki némileg mai megalázó helyzetéből, ha állampolgári kötelességének hű teljesítése mellett, ami termé-

szetes és magától érthető, ápolja és erősíti a maga egyetemes egységét, hogy minden ország zsidókérdése egyetemes zsidókérdés legyen, amelynek megoldásán az egész világ zsidósága köteles közreműködni. A zsidóságnak a diaspórában nincsenek külön területi aspirációi. Irredenta törekvésekkel tehát nem vádolhatják ezt az ideális egységet, mely az egyes országok zsidóságának hazafiasságát semmiképpen sem érintheti. De még azt sem involválja ez a fel fogás, hogy a zsidóság mindenütt külön nemzetiségnek vallja magát.

A megoszló nemzetiségű vidékeken és országokban a zsidóságot a külön nemzetiségi szervezkedésbe vitte bele életfenntartó ösztöne, nehogy a civakodó nemzetiségek között két malomkő közé kerüljön; Cseh- és Morvaországban gyűlöltek voltak a zsidók mint német-osztrák hazafiak. Természetes, hogy nem válhattak máról holnapra izr. vallású cseh-tótokká, hanem becsületesen „mint az egész világon szétszórt 14 milliós zsidó nép hozzátartozói” és a cseh állam polgárai szervezkedtek. A folyton háborúskodó lengyel-rutén területen, amikor pl. Lemberg egyik utcáját a rutének, a másik utcáját a lengyelek tartották a kezükben, nem lehettek az ebben a házsorban lakó zsidók „izr. vallású rutének”, a másokban meg „izr. vallású lengyelek”. Oroszországban és Amerikában minden külön politikai ok nélkül, tisztán a zsidó kultúra és a zsidó Palesztina megóvása érdekében szervezkedett a zsidóság többsége nemzeti alapon. Magyarországon elegendő volna egy kiépített *kulturális autonomia*.

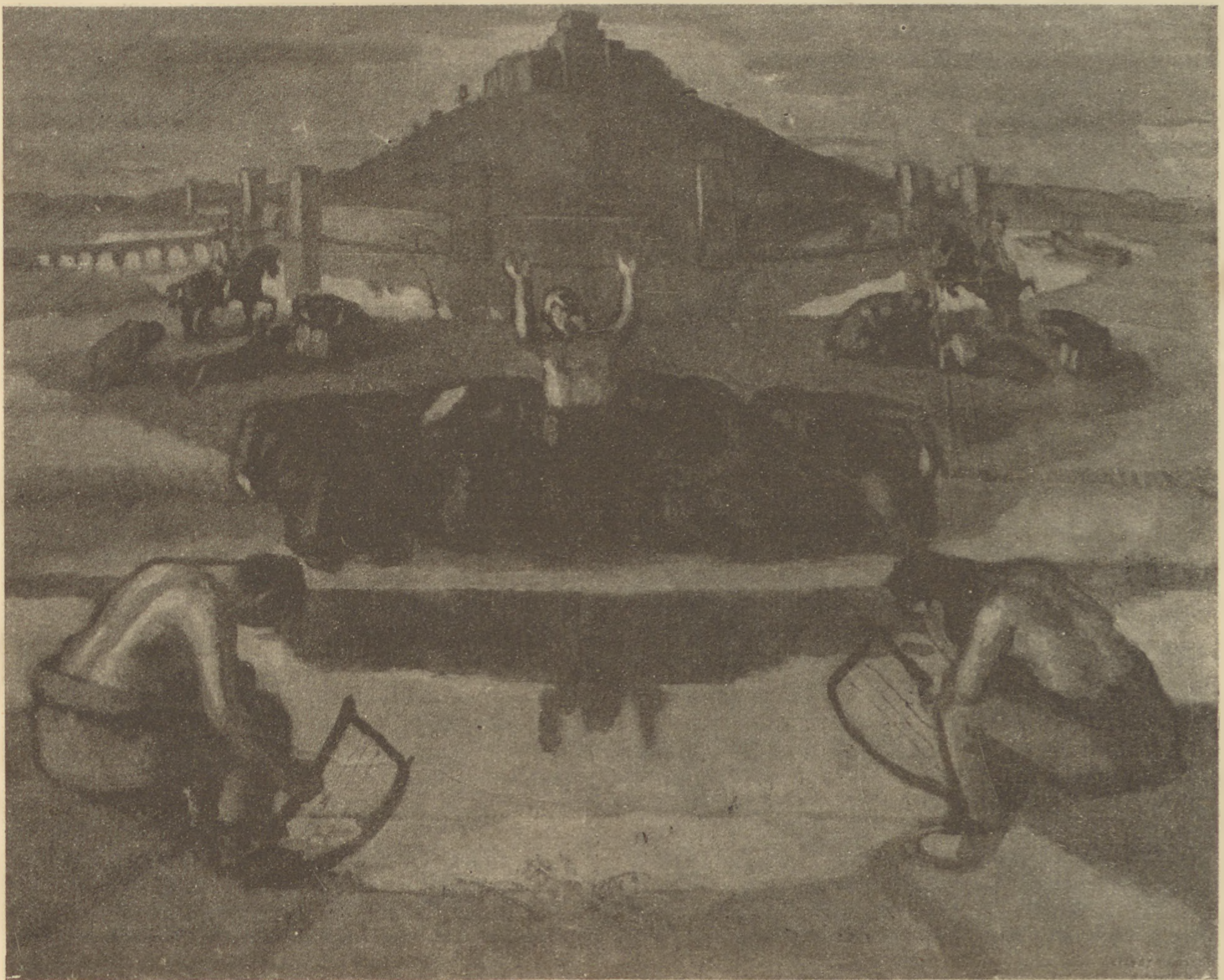
Bizonyos, hogy a zsidó népet a közös történelmen és tradíció alapuló kulturális és faji egység alapján megilleti mindenütt az a kisebbségi jog, hogy fajának és kulturájának fenntartásáról a nemzetek önrendelkezési elve alapján gondoskodhassék és nem lehet a zsidó szervezkedést gátolni, a zsidó iskolákat bezárni azért, mert a zsidóság csak „felekezet”. Azokat a „hős” zsidókat, akik csak a maguk pozícióját féltik, és népük jövődjével, életével vagy halálával nem törődnek, senki sem fogja kényszeríteni sem a zsidó nacionáléra, sem arra, hogy gyermekeiket ezentúl a zsidó „nemzeti” iskolába járassák, ahogy eddig sem kényszerítették sem a zsinagógába, sem kisdedeiket az „izr. felekezeti” iskolába. De legyen bennük annyi zsidó hazafiság és önérték, hogy legalább is ne zavarják azoknak a munkáját, akiknek népük fennmaradása lelküknek legégetőbb kérdése, szivüknek legeslegszenyebb ügye.

Azoknak a zsidóknak, akik a maguk zsidóságát mindenek fölé helyezik, meg kell adni a módot arra, hogy egyéniségüket ebben szabadon kiéljék. A szabad világban semmiféle lelki elnyomásnak helye nincs. Aki félelemből vagy üzletből, vagy bármi okból be akar olvadni és

el akar bujni, az olvadjon be és bujjék el. Aki gyávaságból, hiúságból vagy a falat kenyérért ki akar térni, térjen ki és „ne puhítsa el harcoló testvérei szívét”. De akik a legrégebb kultúrájú és legrésztetebb etikájú népnek hű fiai akarnak maradni, azokat nem lehet és nem szabad a „felekezeti” jelszóval elriasztani. Mert a zsidókérdésben, a zsidóságban és a zsidógyűlöletben egyaránt, a felekezetiiségnek van a legkisebb szerepe. Ezeknek módot kell adni proporcionális választójog alapján, hogy saját és népük érdekeit a maguk felfogása szerint képviseljék. Az egyenjogúsításnak legegyszerűbb következménye ez, az igazi emancipáció teljes keresztülvitele. A zsidó se legyen kénytelen a maga egyéniségét megtagadni, a maga kultúráját elrejtteni, belső szimpátiáit eltitkolni és nem zsidók előtt bizonyos zsénnel elsiklani a zsidósága fölött. Egy őszintébb helyzet teremtése csak enyhítené és feloldaná a folytonos feszültséget és a nemzeti becsület tudatának

fejlesztése fokozná a zsidó felelősségérzést, emelné az erkölcsi színvonalat és megszüntetné a zsidóügyekben való bátortalan, félszeg fellépést. Ne folytatódjék az a szégyenletes önmegbélyegzés, hogy zsidó képviselők ülnek egy parlamentben és zsidó ügyben felszólalni nem mernek, nehogy Isten ments' reájuk mondják, hogy zsidók!

Az asszimiláns zsidóságnak legnagyobb szégyene, legrútabb Káin-bélyege lesz a történelemben, hogy az emancipáció kegyelemmorzsáin rágódva, egy félszázadon keresztül szinte hallgatagon tűrte, hogy Románia kormányai kijátszhatták a zsidók egyenjogúsítására vállalt szerződés nemzetközi kötelezettséget. Ha minden parlamentben ült volna egy tekintélyes csoport olyan zsidó képviselőkből, akiknek a zsidó érdekek képviselete a hivatásuk és feladatuk, és azonkívül az egyetemes zsidóság parlamentje vagy világkongresszusa is beleszól a politikai koncertbe, nem maradt volna ez a „kérdés” egy ötvenesztendő „belügy”, hanem

Adolf Fényes : An den Wässern Babel's sassen wir und weinten . . .

Fényes Adolf : Babel vize,nél ültünk és sirtünk, emlékezőn Górnál!

módot találtak volna arra, hogy mint zsidó külügyet állandóan napirenden tartsák és a zsidóság nemzetközi kapcsolatait útján. anyagi és erkölcsi eszközeivel addig piszkálják „Európa lelkiismeretét“, míg végre felébred. Mert hogy a zsidó kérdés valójában nem „belügy“, arról tanuságot tehet pl. az a történelmi tény, hogy az orosz politikai antiszemitizmus a háború előtt már majdnem teljesen behálózta az angol közvéleményt s az orosz pénzen megvásárolt angol lapok izgatására már apró pogromokat is rendeztek Welsben és egyéb angol tartományokban. Egyetlen ország zsidósága sem gubózhatja be magát, még ha nem is tiltakoznék ez ellen zsidó becsületérzése. A világtörténelem kereke folyton forog. Ma nekem, holnap neked. A zsidókérdés bárhol ütközik ki, az egész zsidóságot érinti, vagy érintheti. És ha közös a baj, közösnek kell lennie a segítségnek is.

Akik pedig a „zsidó internacionálé“ mumusát akarják mint ijesztő ördögöt a falra festeni, gondoljanak arra, hogy még csak nem is olyan rég a szociálistákat hazátlan bitangoknak kiáltottak ki tele torokkal és üres fejjel öblöshangú „hazafiak“. Ma pedig a lesujtott és ezer sebből vérző emberiség minden reménye azokhoz a nemzetközi kapcsolatokhoz fűződik, amelyek a nemzetek nagy kataklizmájában szét nem bomlottak. Az emberiség lelke keresi a nemzeti szétesés és széthúzás között az emberi összetartozás gyógyító balzsamát. A szabad népek szövetségéről álmodozik. Egy szent ideál, amelyről a zsidó próféták évezredekkel ezelőtt ábrándoztak. És ha van miszsiója a zsidóságnak, ez a leggyönyörűbb, amit a próféta látott: „Nemzetek szövetségévé teszek“. A zsidóság, mint az egész világon szétszórt nép, a nemzetek összekötőkapcsa, a jövő pacifizmusnak nemzetközi apostola lehet. Aminthogy Magyarország szétszakadt nemzetei között a magyar zsidóság lesz majd az összetartó és összeforrasztó. S ha most a zsidóság a nemzetiségi vidékeken nemzeti alapon szervezkedik, ez csak biztosítja az ellen, hogy a fiatal új népek vehemens sovinizmusa és a zsidóságba beleoltott asszimilációs hajlam ne szakítsák a magyar zsidóságot izr. vallású töttá, szerbbé, románná, szásszá, és ne történjen kicsiben az, ami nagyban az egyetemes zsidósággal történt, hogy az általános emberi ideál helyett széjjelszakadva a népek harcias sovinizmusának túlbuzgó fűtőjévé szegődött, hogy bekormozott arcáról senki se ismerjen reá a zsidóra. Ahhoz azonban, hogy a zsidóság valóban a pacifizmust, a világbékét, a népek szövetségét idealiter szolgálja, kell, hogy a zsidó nép realiter helyet foglaljon a népek szövetségében.

Ezt a realitást pedig a zsidóság nagy nemzetközi szervezetének kiépítése és a regenerálódásnak induló zsidó Palesztina biztosíthatja.

Nagy népek kormányai kötötték le szavukat Palesztina helyreállításáért, egy palesztinai zsidó centrum teremtéséért. A kinevetett, kigúnyolt utópia valósággá realizálódik. Most a zsidóságon múlik, hogy amikor szabad otthont létesíthet a kivándorolni kényszerült, vagy akaró testvérei számára, ne kövesse el a történelmi árulást, hogy kicsinyes anyagi áldozatok, helyzetföltés és egyéb skrupulozítások miatt ne segítse, vagy még gáncsolja is a megváltás szent művét. „Wenn Ihr wollt, ist es kein Märchen“ — mondotta Herzl. Nem arról van szó, hogy minden zsidó hagyja itt otthonát, egzisztenciáját és vándoroljon ki Palesztinába. A szentföld úgysem fogadhatja be a mai tizen-négymillió zsidó népnek csak egy részét. A zsidóság zöme tehát továbbra is a diasporában marad és munkálkodik a népek kultúráján és harcol minden országban a haladásért, a szabadságért és küzd minden elnyomás és reakció ellen. De a zsidóság sehol sem vonhatja ki magát saját népe iránt való kötelessége alól. Kifogásolni, kibújni könnyű, de áldozni szebb és lélekemelőbb! A zsidó Palesztina helyreállítása, amelyért minden zsidó templomban reggel-este imádkoznak, nem változtat az egyes országok zsidóságának hazafias érzésén és áldozatkészségén, de levezetője lesz egyes diasporai zsidó emporiumok beteges túlszűfoaltságának, megtermékenyítője a zsidó kultúrának, fenntartó centruma a szabadon fejlődő zsidó szellemnek és gerinckiegyenesítője sok hontalanul bolygó görnyedt zsidónak.

Ezt kell belevinniök a köztudatba a zsidóság munkásainak és népük hű pásztorainak.

És hűtlen pásztor az a zsidó pap, aki a Cionból kiindult Tannak és a Jeruzsálemből terjedt isteni igének hirdetése mellett nem beszél híveinek Cion és Jeruzsálem feltámadásáról, és a zsinagógában, ahol héber imák zúgnak az Egek felé, nem zeng himnuszokat a héber nyelv újjászületéséről. Hűtlen pásztor az a hitoktató, aki a Tóra törvényeinek és a Próféták eszméinek tanítása mellett nem regél a zsengelelkű tanítványoknak a szentföldi zsidó pionírok hősi küzdelmeiről az új életért. Hűtlen pásztor az az elnök, aki a zsidó község tanácsa előtt a diaspora nagy kulturális és szociális feladatainak teljesítése mellett nem buzdítja híveit a szentföldi zsidó telepések úttörő munkájának lelkes támogatására.

Nem a „szentföldi nyomorgó hitfelekről“ van szó, hanem a zsidó nép jövőjéről és megmentéséről, nem könyöradományokról, hanem kötelel adóról, melyért nem jár köszönet, hanem a Nép áldása, melyről Bialik dalol. És

Ki gúnyolódik? — Átkozott legyen!
Mentsétek meg viharvert népetek.
Már visszhangzik a messze bérceken
Istennek hangja: Jertek! Jöjjetek!

PATAI EDITH:
BÖLCSŐDAL A GETTÓBAN

Aludj kicsi gyermek, éjfél üt az óra,
Itt benn oly csendes, nyugalmas az éj,
Oly puha a párnád s bölcsőd takarója
S az óra kongása oly halkan zenél. —
És szívemnek szárnyát rád terítem félve,
Ki tudja, a rémek hol lesnek reád, —
De nincsen hatalmuk sem éjjel, sem nappal,
Míg föléd borulva vigyáz az anyád . . .

Most pihen a küzdés, a jaj és az átok,
De fegyveres őr áll a kapu előtt,
Ha megnősz kis fiam, óh féljed a láncot
És tiszteld a rendet, a kaput, az őr.

Szegény kis fiam, a gettó, a gettó
Nevelte az apádat és az anyád,
Hogy félünk a kartól, hogy félünk a szemtől,
Hogy csukjuk házunknak kis kapuját,
Ha cifra lovas vágtat az utcánkon át . . .

A szélvész hogy rázza az ablak üvegjét
Dúslombú fákat tép irtó vihar,
Vérfolyam hömpölyög termékeny rögre
Virágzó vetés csirájába hal.

S a messzeségben, magas hegyek közt
Bús anyák sikoltó kórusa kél
S békés kis szobánk alvó csöndjébe
Bőszén berontva elhozza a szél. —

Óh ők is egykor így ültek az éjben
Zengő szívükkal a bölcsők felett,
S most kósza lélekként szállnak a légben
S meg-megpihennek a sirok megett.

Ma még itt nyugszol féltő karomba
S el nem ér semmi, de semmise téged,
De ha megnősz kis szívem, kis gettóvirágom
Vár rád is a folt, a küzdés, az élet.

Óh bár csak vihetnélek el messzire innen
Szabad hazába ott dús keleten,
Hol otthon volnál, fia a földnek
S nem űzött, kergetett bús idegen . . .

Aludj kicsi gyermek, éjfél üt az óra,
Itt benn oly csendes, nyugalmas az éj,
Oly puha a párnád, s bölcsőd takarója
S az óra kongása oly halkan zenél
És szívemnek szárnyát rád borítom félve
Ki tudja a rémek hol lesnek reád,
De nincsen hatalmuk feletted, hisz óva
Föléd borulva vigyáz az anyád.

FORRÓ PÁL: A RAJONGÓ HIRSCH

„Volt egyszer egy ember
Púpos elül-hátul
S álmodni mert a föld
Legszebb asszonyáról . . .“
Kiss József.

púpost Hirsch Áronnak hívták és nyomdászsegéd volt a Newszki Prospekten Szent-Pétervárott. A föld legszebb asszonya pedig Olga Alekszandrovna, a dúsgazdag Alekszandrovics államtanácsos felesége volt. A tanácsos palotája közvetlen a nyomda szomszédságában hivalkodott és Áron, mikor a déli szünetben szükös ebédjét fogyasztotta, kiállt a nyomda ajtaja elé és bámulta a palotát, mint ahogyan más érzékeny szívű ember a holdat szokta esténként nézni, tele sejtésekkel, vágyakkal és meghatottsággal.

„Mégfázol Áron!“, hívták barátai a műhelybe, mert ők persze nem láthatták azt a titkos tüzet, mely Áron ereiben égett és forróra hevítette vérét. Hónapok óta tartott ez már így, az ember nem is hinné, milyen sok elperzselni van egy ilyen nyomorék testben, meddig éghet, parázsolhat abban a felgyújtott szenvedély. Áron

A Machpela-barlang, a patriarkák sírhelye
Die Höhle Machpe'a

Quelle bei den Salamonischen Teichen

Forrás Salamon tavánál

tudta, hogy milyen rettenetes nagy úr az államtanácsos, hallotta azt is suttogni, hogy sok véres és kegyetlen pogrom az ő titkos védnöksége alatt dúlt. Ám Áron poéta volt, aki mialatt híres írók verseit és regényeit szedte a szedőgép alá, maga is színekről, szerelemről és boldogságról álmódott. Rajongó hittelt várta a csodát, mely őt Alexandrovna Olgával összehozza s tán megtéríti pogroméhes férjét is...

És lám, meg is van írva valahol a kaballák könyvében, ha az ember nagyon akar valamit, tisztára gondolati úton megparancsolhatja a szellemeknek és más láthatatlan erőknél, hogy kívánságát teljesítsék. Így történhetett, hogy Alekszandrovics egyik politikai beszédét abba a nyomdába küldte kinyomatás végett, amelyben Hirsch Áron dolgozott. Hirsch maga szedte ki a kéziratot, a legszebb betűket keresték ki, a legfinomabb festékekkel kente be a hengereket és tizszer is átolvasott gondosan minden sort, hogy nem csuszott-e bele sajtóhiba?

Máskor a rendelők napokig vártak a megrendelt munkára és mormogva távoztak, mikor újra csak ígéretekkel kellett beérniük, most azonban Hirsch meg sem kérdeve főnökét félre rakott minden más munkát és egyetlen délelőtt

kiszedte a kéziratot. Délutánra csodálkozva látták munkatársai, hogy Hirsch szokatlanul elegánsan állított be. Fényesre kopott, de tisztára kefélt fekete kabát, gondosan megkötött csokornyakkendő és egy teljesen új kalap volt rajta. A főnöknek azt mondta, hogy családi ügyben sűrűn el kell mennie.

— Hja igen, tette hozzá hanyagul, közben majd elviszem a kiszedett kéziratot a tanácsos úrnak!

Elsietett és a munkások összeviharogtak a szedőlányokkal. Gyanus ez az Áron, mondogatták, biztosan nősülni akar!

Áron pedig egyenesen a palotába ment. Már annyiszor gondolt erre a találkozásra, hogy most meg sem lepte a lehetősége, végzetszerűséget látott benne, érzéstelenül, mint egy alvajáró sietett fel a lépcsőkön.

Es csakugyan találkozott Alekszandrovics Olgával. Úgy történt, hogy mikor már elvették tőle a kéziratot és lefelé ment a vörösszőnyeges lépcsőkön, egyszerre szembekerült vele a tanácsosné. Éppen úgy, mint ahogyan azt Áron előre elképzelte.

— Most szerencsém van, most minden úgy történik, amint akarom, gondolta Áron és érezte, hogy mondani kell valamit. Ő maga sem tudta hogyan, de felszakadt torkából a szó:

„Méltóságos asszonyom... dadogta... méltóságos asszony...!”

Alekszandrovics Olga meglepetten és idegenül bámult Áronra:

— Mit akar? — kérdezte ridegen.

— Méltóságos asszony! nyögte újra Áron és a hirtelen felszabadult rémület most váratlan erővel rohanta meg, fojtogatta, beleremegett a tagjaiba, úgy hogy majdnem összerogyott.

Az asszony mégegyszer ránézett Áronra, undorral mérte végig és élesen, kegyetlenül kiáltott rá:

Narancsliget és pálmakert Rischon lecionban
Orangerie und Palmengarten in Rischon lezion

— Takarodjék innen! Nem érdekel, hogy mit akar! Hogy merészel ide betolakodni?!

Egy szolga ijedten ragadta meg Áront, aki védekezni, kimagyarázkodni szeretett volna és durván lökte ki a kapun.

Áron haza támolygott. Otthon nem gyújtott lámpát, pedig már sötét volt, csak mereven bámult ki az ablakon a házfedelekre, melyeken homályosan opálozott a hó. Csodálatos érzékenység fogta el, megérezte, hogy a lapos, piszkos házfalak között sikoltva lóbálja retentőre nyúlt kezét a proletárok gigászi serege. A kinullázott senkik és semmik, a kutyák, akik csak a kiválasztottak kényelméhez hordozzák a selymeket, kincseket, művészi alkotásokat anélkül, hogy nekik valaha is maradna valami sorvasztó munkájuk gyümölcséből. És Áronban vad gyűlölet lobogott fel, irtózatossá kegyetlen bosszú mindazok ellen, akik miatt hitvány kisemmizettségben kell elpusztulnia. Lázadva gondolt Alekszandrovics Olgára, akit gyakran látott léha ficsurakkal kacagva siklani végig szánkóján és aki őt, kinek minden gondolata szikrázó mese volt, melyeket Olga alakja körül font, gögösen dobott ki az első remegő, bártortalan szóra palotájából.

És azontúl Áron gyakran osont az alkony homályában szűk sikátorokon keresztül külvárosi házak felé, ahol komor és elszánt emberek mint titokzatos polipok, láthatatlan karokkal hálózta keresztül-kasul a rengeteg várost. Suttogva mondott szavak röptültek szét és ahová eljutottak, sötét tüzek lobogtak fel. S egy éjszaka dübörgő hadsereg kelt útra Szent-Pétervár utcáin, fantasztikus, villogó szemű, rikoltó ajkú emberek, kik felett haragosvörös tűzfoltként, mintha a pokol végzetes tüzében gyújtották volna fel, lobogott a vörös zászló.

A paloták ajtói ijedten zárultak be, a hűséges rendőrök és katonák eltűntek, vagy ott ordítottak vérbeforult szemekkel ők is tömeg-

Orangen-Transport in Jaffa

Narancskivitel Jaffából

Orangerie in Jaffa

Jaffai narancsliget

ben. Áron is ott volt, részegülten és tombolva üvöltött, s egy fejszét forgatott vadul.

Vad, kétségbeesett sikolyok süvöltöttek és kapuk zúzódtak össze a dühös csapások alatt és a gépfegyverek hideg csattanással szórták a halálos végzetet. Irtózatossá megmámorosodással, a vértől egyre izgatottabban rohantak házról házra, mintha pillanatok alatt akartak volna bosszút állani egy élet minden keserőségeért.

Áron úgy érezte, hogy megalázott féregből hatalmas, győzhetetlen erejű istenné hatalmasodott hirtelen, élet és halál ura lett, ő az erő, a süvöltő fekete démon, mely alpeseket elsodró, égis felcsapó sötét hullámokkal zúdult előre. És a vér és éjszaka fekete-vörösében, mely szeme előtt karikázott, mint egyetlen homályos sejtés, mindent megmagyarázó konok rögeszme, fehérén vonalozódott gondolatában Alekszandrovics Olga fehér teste. Minden azért támadt fel, azért váltak üvöltő emberekké a fájdalmak, hogy ő győztesen és forró, vérpárázatos bujaságban állhasson az asszony elé. Már ott álltak az államtanácsos palotája előtt, mely dermedt volt és sötét, gögös villanylámpái, melyek hideg és szívtelen női szemként villogtak máskor az éjszakába, kihunytak és élettelenül lógtak a kapu felett. De bent, a sötét termekben,

ájuló rémülettet jár most Alekszandrovics Olga, vörösarcú ficsurjai már bezúzott fejekkel, büdös és rongyos csizmáktól halálra rugdosva feküsznek szerteszét. Most rajta a sor, gondolta Áron, és kezemben van élete!

Törjétek be! Halál rájuk!... hörgött most ezer rekedt, állati hang és a palota kapuja dörögve repedezett az irtózatos ütések alatt. S ekkor Áronnak úgy rémlett, hogy egy női hang jajveszékelve sikolt fel: Uram, istenem irgalmazz!

És Áron, az ostoba poéta, riadtan, mint a hipnózisból ébredő rezzent fel, Mi ez? Mi történt? Hiszen ő nem ezt akarta, ő úgy képzelte, hogy ez a dühödt tömeg csak a többieket söpri el, de Alekszandrovics Olga megmarad néki, az úrrá és istenné lett Hirsch Áronnak! Hogy ő megbocsájtóan és szerelmesen fogja felemelni a görnyedő asszonyt. De ezek itt meg fogják ölni, szétszaggatják rózsás bőrét, vér fog folyni a rettentő sebekből, sárga és eltorzult arcú hulla lesz belőle. És Áron egy irtózatos ugrással előre törte magát, oda állt a kapu elé, visszalökött két embert és magából kikelten, kezét magasra emelve ordította: Vissza! Takarodjatok!

Azok meglepetten nézték egy pillanatig a ríkácsoló embert, azután röhögve megragadták és el akarták lökni. De Áron tombolt, eszeveszetten csapkodott és fejszével a karjára vágott az egyiknek. A következő pillanatban száz ököl csapott le Áronra, fütykösök emelkedtek és Áron véresen bukkott a lépcsőkre. Még érezte, amint elhúzott előtte a rémes fekete, mocsos rongyokba burkolt lábak tömege, egy pillanatig a hallhatatlanságra gondolt és arra, hogy Alekszandrovics Olga az égben bizonyára nem lesz büszke s azután elhomályosult minden körülötte, már nem tudta mi történik és nem gondolt többé semmire...!

A haifai tengerparton
Auf der Düne von Haifa

NÓGRÁDI PAP DEZSŐ: KISS JÓZSEF

— Helvenötödik születésnapjára —

Az idő halkán őszre bágyad újra
S peregnek a rózsalevelek.
Készül a fecske messzi vándorútra,
Sikong a szél a néma táj felett.
Kopár haraszt lesz, ami lomb volt nemrég
S borongó fátyol a sugár, a fény.
Nem marad más, csak egy-egy fájó emlék
A merengések csöndes éjjelén.

Oh jöjj, poétám, énekeskönyveddel,
Hadd álmodozzam meghitten veled!
A lelkemről a fájó árnyat vedd el,
Hadd égjen benne ismét kikelet!
Hadd járjunk újra térdig a rózsába
És várjon Délen pálma, mirtuszág!
Oh, miért is van levelek hullása?
Oh, mért is illan el az ifjuság?...

GÁRDOS ANDOR: SZEMEM

Az apámé volt, míg élt.
Ő nézett vele szelíd, megadón;
Fehérfejű bölcs nyugalommal
A küzdések útja felé, —
De nem ment. Szűk körben,
Kis város kisörömű terein járt
Zsoltármormoló istenes hittel,
Gyerekesen szent nagy bizalommal.

Fájón dacos mélylelkű szemét
Úgy elnézem az élet tükrében:
Most kíngarika övedzi,
Mit vérhullajtó éjszakák
Festettek mélyébe.
Szeme az arcomból villogó;
Átkos lázaktul beteggé marjult,
S teste — a büszke derekú:
Multas gyönyörhajsám mián —
Elélt vénné satnyult.

Holtom után, ha jövök
Új testi köntössel — a fiamban:
Bűnös szép szemem elsikkadjon!
Jóságos, bízva mosolygó —
Mint az apámé volt,
Olyan legyen, úgy lássa a világot:
Hogy a fiam, az életreváltóm, —
Halott apját, jaj, meg ne átkozzon!

Petach Tikva

Zsidó szántó a szentföldön

Ein Pflüger bei Rechobot

Zsidó szántó Rechobot kolónián

KACZÉR ILLÉS: KISS JÓZSEF, A ZSIDÓ KÖLTŐ

zerszer méltatták versimádó hívők és szuggesztív pennájú hivatottak és most, hogy megint aktuális és mi ezeregyedszer írunk róla, meg fogjuk kísérelni, hogy hunyt szemmel gondoljunk Kiss Józsefre és a lírájára, nehogy az ezer méltatás rakétás káprázatából formálódjunk elénk. Szeretnénk önző módon kisajátítani Kiss Józsefet, önző módon, bevalljuk, mert így talán elnézés fogadja ez írás egy-két olyan megállapítását, amely meszszebb lakik az igazságtól, mint mi magunk hisszük. De a hiba s a tévedés, ha lesz itt

¹ Ez a kitünő tanulmány, amely a Kiss József probléma legmélyébe világít bele, még 1913-ban íródott a költő hetvenéves jubileuma alkalmából, de technikai okokból akkor kimaradt és így a ma újra aktuálissá vált és megállapításainak igazságában változatlan értékű cikket most közöljük. (Szerk.)

ilyen, csak azért lesz, hogy bemutassunk egy igazságot, ami kétségtelenül igazság, jóllehet évtizedek óta olyan közvetlen közel volt hozzánk, hogy nem vettük észre. Az igazság: Kiss József ízig-vérig zsidó poéta.

— Hisz én ezt eddig is tudtam — fog ön csalódottan fölkiáltani, mert szenzációsabb igazságot várt. De föl kell önt világosítani, hogy téved. Szent igaz, hogy tudta, de csak mint életrajzi adatot. Tudta, hogy a Simon Judith költője zsidónak született, de magyar poéta lett belőle. És itt botlik végzetesen idegen útra a közhiedelem s a kritika. Mert a politikus, a festő, a bölcsész, akárki, aki mint zsidó lendült napvilágra, lehet végeredményben nemzeti kozmopolita. A költő azonban, akinél a születés, sőt a születés előtti kor is a serpenyőbe dobódik, ha igazán igazi: csak finn lehet, vagy perzsa, vagy mór, vagy botokud. Ha angolnak született, angol poémákat ír, ha oroszoknak, oroszokat, és ha zsidónak született és költő, akkor zsidó verseket alkot, noha angolul, oroszul, svédül vagy magyarul írja.

Die Jordans-Quellen

A Jordán-források

Haifa vom Karmel

Haifa a Karmelről

Kiss József káprázatosan gondolkodik és gyönyörűen ír magyarul. Ezért ki is jár számára egy jókora hely a magyar irodalomtörténetben. Ő maga is a magyar Pantheonba tart konokul és merészen és azt írja magáról, hogy kék folttal bár, de mégis be fog vonulni egykor. Lehet. E tekintetben a költő illetékesebb, az ő érzése súlyosabb az okos argumentumnál, hiszen tudjuk, hogy nem egy poéta a halálát is döbbenetesen látnoki erővel jósolta meg. De kétségtelen, hogy egy másik Pantheon is vár a „megfoghatatlan makacs törtetőre”. Kiss József, aki káprázatosan gondolkodik és gyönyörűen ír magyarul, a zsidó Pantheonba fog bevonulni, mert zsidóul érez.

Hogy ezt bizonyítsuk, nem is kell a régebbi Kiss Józsefhez futnunk, aki a Szép Batóánét írta, Simon Judithot, Jehovát és a többi zsidótárgyú verset, nem kell a fordító Kiss Józsefet karonfogva önök elé tessékelnünk, hogy íme,

Rison Lecion kolónia a Szentföldön

ez az, aki héber-zsidó költemények kongeniális átültetője, aki misztikus egyházi imákat és dalokat annyi hasonzóru meleg érzéssel írt magyarul! A legifjabb Kiss Józsefre fogunk hivatkozni — mert ő most, hetvenéves korában a legfiatalabb —, az Odessza, Knyaz Potemkin, Jósué, Legendák nagyapámról írójára és megláthatjuk, hogy Kiss József most is zsidóul érez, a zsidó mitológia kódébe hatol szépségért, még harci vértzetet is onnét hoz magának. Ahol az ifjú titánokhoz ír hadakozó sorokat, ott is szépséges zsidó érvekkel győzedelmeskedik: . . . most csak bántságok, üsetek agyon, de majd az örökkévalóságban hurkot kötök és szétverek közöttetek. Ki nem érzi itt a gettó bánatos poézisét? A kis chéderbéli zsidó gyerek is, akit bánthatnak, szidalmaznak, ütnek-vernek, fölragyog, amikor arra a győzelmére gondol, hogy: majd a másik világon! . . .

És a legendái! Nem a nagyapjáról írott, hiszen ez nyílthomlokú vallomás. „Kaftános ősöm, nem restellek én . . . a dalt tetőled örököltém . . . és folytatom, ahol te abbahagytad . . .” Ha nem a többi. A Viki néni és a másik, a kis szolgálóleányról, aki finom, csendes leány, éteri szépség, s egyszerre csak köhögni kezd és hazamegy a hegyek közé, kunyhós szülejéhez meghalni. És álmában jön látogatóba a költőhöz, hogy elmondja: hogyan tévedtek véle annak idején. Odafönn, ahol a hercegnői koronákat s a cselédkönyveket osztják, egy kis közönséges cseléd kapta a koronát, őneki a cselédkönyvet adták . . . Hát ismer ilyesmit mások mítosza, mint a zsidóé?

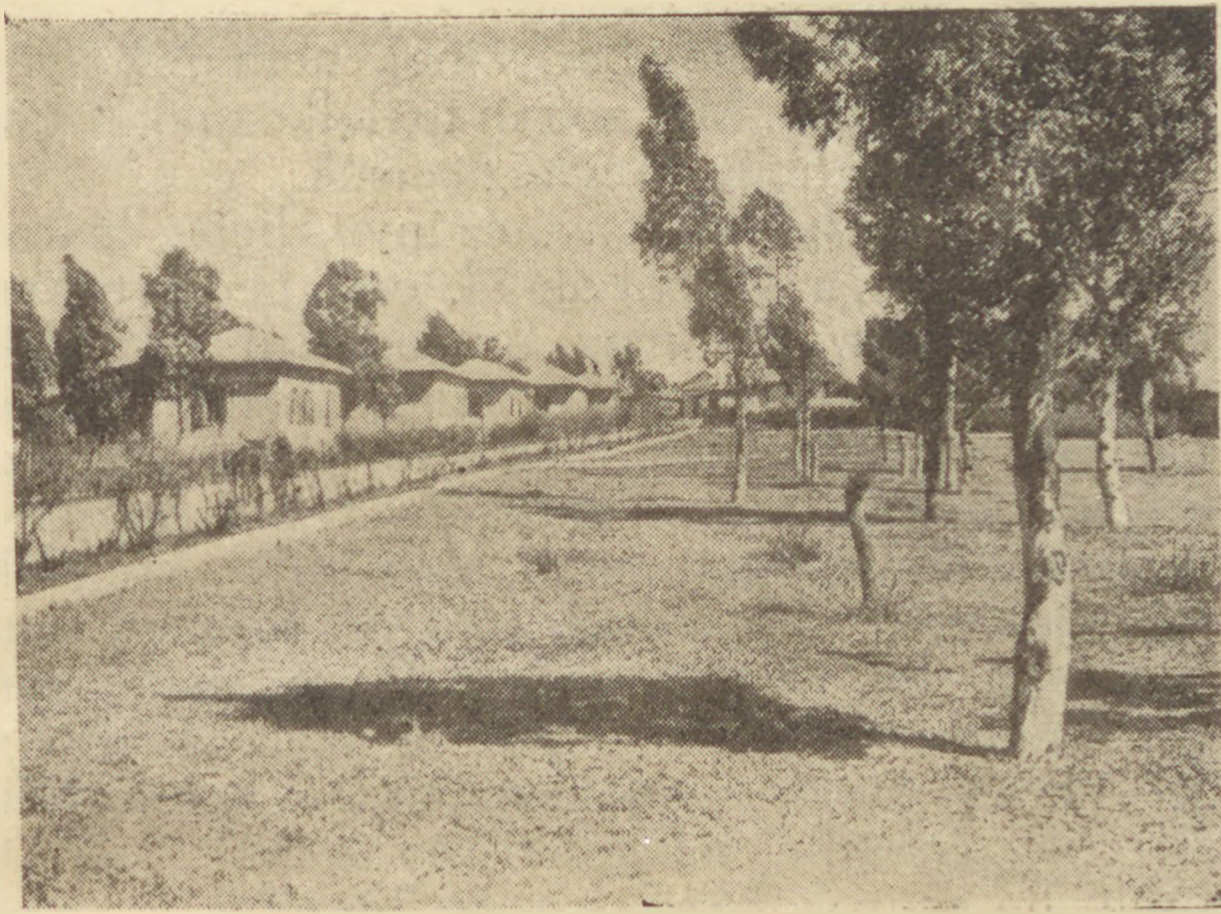
És Odessza? A bibliai korok lázadó zsidója jut eszünkbe, a keménynyakú őszidó, aki annál inkább elpártol Jehovától, minél jobban sujt reá az Egyetlen haragos jobbja. Futva-fut a förtelmes Baálimokhoz és áldoz a berkekben

Zichron Jakob kolónia a Szentföldön

s a magas helyeken fölállított oltárokon, csak azért, mert Jákob istene kicsit túlságosan szigorú. A költő lázadása megdöbbenően egy-stílusú a háromezer év előtti zsidó konok elpártolásával . . . Mert a zsidót mérsárolja a cár katonája és mert Jehova látszólag nem védi meg a fiait, hát: „Dicsértessél, Dágon, Astaroth, Beliál . . . Dágon-Astarothra fogok hitet tenni: Halljad, ember fia: örök a Bestia! . . . (Detail-dolog: Ez a Halljad, emberfia! hatalmas, megrázó, hegyeket rengető, de csak a zsidónak, aki ennek a mondatnak szózatot voltát megszokta a Halljad, Izrael! variációjában.)

Apróbb versei is izig-vérig zsidó lelket szólatnak meg. Egyik költeményében testamentumot ír és így végzi: „. . . ha meghalok, Keletet, Délt és Északot nektek hagyom örökségbe . . .” Ez is ősrégi zsidó legenda, amely már-már koldus-anekdotává degradálódott . . .

Ekron szentföldi kolónia

Jaffa : Die Rhede

Jaffa tengerpartja

És a Kis lovacska dícséreti. És a többi. Mindnek egyetlen, hatalmas markolású gyűjtőjelzője: zsidó.

Nem is szabad antiszemizmussal vádolnunk Gyulay Pált és a többi hivatásost, akiknek lelkében Kiss József lírája nem tudott rezonálni. Az ő énüktől erősen idegen volt az a sok zsidó elem, amellyel Kiss valósággal forróvá fűti a poézisét. Ők Kiss Józsefet csakis dantei kommentárokkal tudták volna megérteni, aminthogy az Isteni Színjáték zsenije is erősen érthetetlen magyarázó targumimok nélkül. Így azonban elénk kerül, körénk fekszik, reánkborul és lehelletével izgat az a levegő, amely a Dante-korból felénk árad és Kiss József is izgatóvá szépül a nemértők számára, ha a zsidó szépségeket megmagyarázzuk nekik.

Ha nem volnának tanítványai, ha nem volna nyereség a magyar litteraturára, hogy Kiss József magyarul írta meg verseit, azt mondanánk, kár érte. Kár, mert ha már zsidó, lenne inkább az egész zsidóság közkinccse. Mert fordítani őt épp az ő gyökeres, zamatos, sajátos magyar-

sága miatt csaknem lehetetlen. Kár tehát, hogy nem a zsoltáros király nyelvén, az Énekek Éneke buja, párolgó, fűszerszámos stílusával, Ezsájás próféta látomásos misztikumainak nehéz szavaival gondolkozott és írt Kiss József. Így az ő szépségeit az egész zsidóságnak csak igen kis töredéke tudja élvezni: a magyar zsidó. Holott bizonyos, hogy ennek a mi helvenéves nagy poétának a fotográfiája ott kellene hogy legyen minden kis orosz zsidó háza falán is, Morris Rosenfeld és Bialik arcképei között. Tragikumuma még különb is amazokénál: egy nagy zsidó fájdalmas tragikumuma. Mózesé, aki negyven évig bolyongott a pusztában és sohasem tehette lábát az ígéret földjére. Csak látnia adatott.

Kiss József negyven esztendeje vándorol a magyar pusztában. Az ígéret földje: a magyar Pantheon. Fölmegy a Hóreb hegyére, lenéz és látja, hogy építik számára az időálló oszlopokat. De Kiss József nem oda fog bevonulni. Kiss József oltmarad a móábi földeken, őreá ott vár a zsidó Pantheon.

Die Studentenkolonie Katra

Katra diákgyarmat a Szentföldön

Zichron Jakob kolónia a Szentföldön

SCHALOM ASCH: AZ ELLOPOTT HANG

ikor még gyermekek voltak, öt-hat-évesek, sokat játszottak együtt Rézele, Seindlnak, a szegény házalónénak a leánya és Mosele, a gazdag gabonakereskedőnek, Reb Borechnak a fia. Reb Borech természetesen saját gyönyörű házában lakott és Rézele anyja egy szűk és sötét padlásszobában. És mégis, a szomszédság elég jogcím volt arra, hogy Seindl a Reb Borech házához tartozónak, sőt rokonnak érezze magát, kinek jelen kell lenni minden ünnepélyes alkalommal, ami pedig a gazdag ember házában gyakran előfordul. Az odatartozása bevásárlónői mivoltában rejlett. Úgyesen és olcsón tudott vásárolni és e téren mindig kitett magáért.

A gyerekek minden nap összejöttek, barátaikkal a Reb Borech háza mögött fekvő mezőn. Ott futkostak, játszottak és civakodtak. Ott mindegyikük egyforma volt. És itt gyakran megtörtént, hogy Rézele megverte Moselet és ez sem maradt adósa. De leggyakrabban békeségben játszadoztak és fényesen mulattak egymással. És egyik sem érezte a köztük levő különbséget. Akkor még szép leány volt Rézele: Akkor még nem volt rajta észrevehető a jele sem a családjában öröklődő betegségnek. Kedves gyerek volt, bájos arcocskával, nagy fekete, meleg szemekkel és göndörfürtű szőke hajjal.

Rézele szőke haját különös örömmel símogatta Mosele. De fokozott élvezete tellett abban, ha a „lovacska” játék közben jó erősen meghúzhatta a kisleány copfját.

Ma Mosele fiatalember, kinek nem illik ilyes dolgokkal törődni. Már sokan foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy megházasítsák.

És Rézele egy szegény, csúnya, beteg leány, ki egész nap a szobában ül, este pedig a füstölő tűzhelyen főzi meg anyjának a vacsorát.

És mégis ha Rézele a fiatal Moselet látja, egészen különös ütést érez a szívében. Ragyog az örömtől, ha megpillantja finom bundájában, szép kis imatáskáját hóna alatt tartva. El volt ragadtatva, ha jót hallott róla és egészen magánkívül, ha rosszat mondtak rá. Ismerősei előtt néha Moselera terelte a szót. Azonban félt, hogy majd gyanakszanak rá a leányok. És így inkább hallgatott és annál jobban örült, ha mások kezdtek róla beszélni.

Messze, messze volt ő Moseletől. Nem volt számára nagyobb boldogság, mint mikor Mosele talmudtanulását hallotta. Anyja gyakran magával vitte, ha Rebekka asszonyhoz, a Mosele anyjához ment. És ilyenkor Rézele félve és örömmel állott a konyhába, szégyenlősen, reménytelenül és titkon pillantásokat vetett a félig nyitott ajtón keresztül a szomszéd szobába, ahol Mosele tanult, vagy imádságot mormolva fel és alá járt.

Oh, Mosele szép ember volt! Fehér arca és gyönyörű fekete haja ragyogott. A hajtincsei olyan kedvesen göndörödtek. És milyen szemei voltak! Fekete, mély szemek, élvezet volt rájuk nézni. És milyen lágy a kiejtése és milyen édes a hangja!

Ha Rézele ilyenkor a konyhában volt és a szobába be-befülett, így gondolkozott: Vajjon emlékszik-e rám Mosele? Gondol-e néha arra a sátoros-ünnepre, mikor a mezőn száraz galyakból vígan lobogó tüzet gyújtottak és Mosele

kezét felé nyujtva, szólt: Örökké hű leszek hozzád!? Mi mindent beszélek be magamnak!... szötte tovább gondolatait. Ő gondoljon rám! Ő én rám, Seindl leányára, Rézelera!

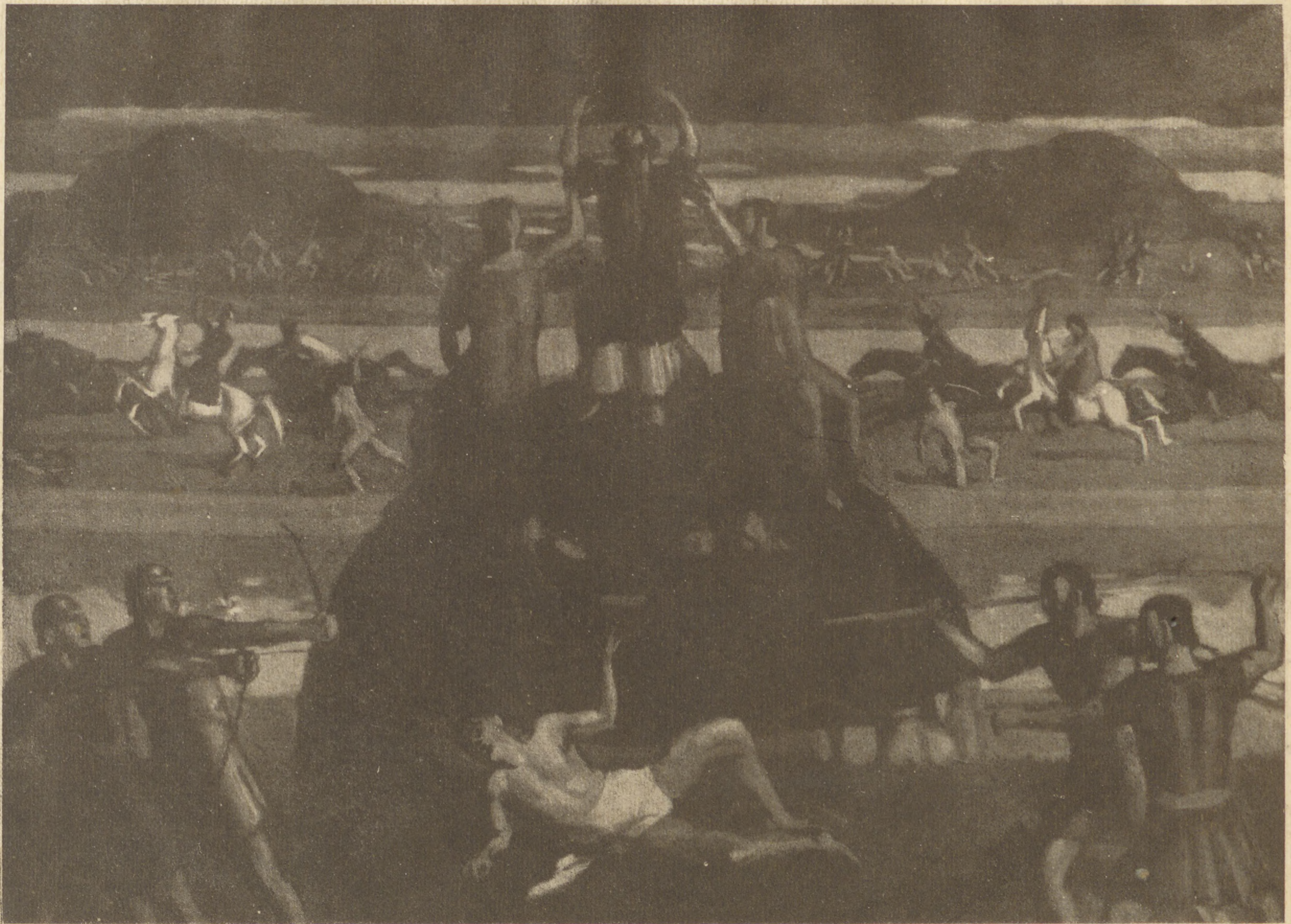
És minden alkalommal, ha meglátta Moselet, lesütötte szemeit és visszahúzódott. Hogy ne is lássa őt Mosele, nehogy az emlékek megzavarják.

De egyszer mégis látta őt. Egyedül volt Rebekka asszony konyhájában. A háziasszony nem volt otthon és a cseléd éppen elment hazulról. Ekkor megérkezett Mosele a templomból. És Rézele

Galilea

Galileai táj

ADOLF FÉNYES: DIE SCHLACHT MIT AMALEK

FÉNYES ADOLF: MOZES IMÁJA IZRAEL ÉS AMALEK CSATÁJÁN

A „Múlt és Jövő” 1919 januári műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

bevitte neki az ebédet. És ekkor ránézett Rézele...

És oly jóságosan nézett rá, oly kegyesen beszélt hozzá, ahogyan anyja szokott olykor szombat este, egy jól sikerült hét után.

Oh, Rézele oly jól értette, hogy mit beszélnek a Mosele szemei: Még nem felejtette el azt az időt, mikor a mezőn azt a tüzet gyújtották...

*

— Hiszen beteg vagy, nem fogsz dolgozni tudni — mondá Seindl Rézenak, mikor kérte őt, engedje, hogy Reb Borech házába beálljon cselédnek.

De Rézele nem tágitott és így két hét múlva ott volt a konyhában, Mosele szobája mellett.

Különben — egy kicsit mégis örült ennek az anyja. Talán most lehet majd egy kis pénzt gyűjteni a leány kelengyéjére.

Néha, ha senkise látta, a szegényes, törött tükörben nézegette magát Rézele. Keskeny, beeselt arccskát, mélyen fekvő, fekete szemeket és vékony, vértelen ajkakat mutatott a tükör. De a képzelete elragadta és néha úgy hitte, hogy egy szép leány néz rá a tükörből.

„Igen szép vagyok“, álmodta, ha munkáját elvégezte és pihent a konyhapadkán.

És a mellette levő szobából kihallatszott az édes, lágy hangja Moselenak, ki még mindig tanult. És Rézele elragadtatva hallgatta.

És úgy érezte, hogy az a hang őtet keresi és egyedül őt gondolja. És úgy érezte, mintha a ragyogó serpenyő a falon beszélni kezdene és mondaná neki: „Hallod, Rézele, téged gondolkod. Emlékszel, mikor együtt játszadoztatok a széles, nagy mezőn?“

És a sárga üst a tűzhely mellett hozzáfűzte: „Olyan szép szeretnék lenni, mint amilyen te vagy! Milyen élvezet kedves arcodat nézni!“

És oly jól érezte magát, oly jól!

És még mindig kihallatszott a szobából az édes hang. És mindegyikben csengő, lágyabb és kedvesebb lett. És a hang belefészkelődött a lelkébe és elmerült a szerelemben és a boldogságban.

És Rézele oly boldog volt!

És a szegény leány egészen elfelejtkezett a köhögésről, amely testét meg-megrázta és hogy milyen sovány, sápadt csúnya az arca...

Auf dem Ölberg

Szántó az Oleják hegyén

Reb Smülke, a házasságközvetítő, piszkos kaftánban, durva csizmában, pipával szájában éppen kifelé indult a szobából és Reb Borech az ajtóig kísérte:

— Bizzál a feleségemben — szólt hozzá —, ő majd mindent el fog intézni.

Aztán Rebekka asszony örömtől és boldogságtól ragyogó arccal jött ki a konyhába.

— Rézele — szólt —, igyekezzél! Ma látogatóba jönnek a Mosele apósa, anyósa és a menyasszonya. Bizony, ma eljegyzés lesz! És te biztosan szép borraivalót fogsz kapni.

És Rézele igyekezett, amennyire tudott. Hogy is lehetne ez másképp? Mosele eljegyzi magát! Moselenak menyasszonya lesz és biztosan szép leány, nem olyan sápadt, csúnya teremtés, mint ő, Seindlnak, a szegény házalónőnek a leánya.

És Rézele így fűzi tovább gondolatait: Ha megházasodik Mosele, akkor én beállok hozzá cselédnek. És vigyázni fogok rá és a feleségére, mint szemem világára és tűzön-vízen keresztül megyek majd érte.

Mosele vőlegény lesz! Micsoda boldogság! Milyen öröm!

És legnagyobb szorgalommal végzi munkáját, egyiket a másik után.

És Rebekka asszony mégis rászól:

— Rézele, mi van ma veled, minden kiesik a kezedből!

Későn este megint a konyhában ül Rézele. A szomszéd szobából kihallatszik a Mosele hangja. És a Mosele hangja kedves és éles egyben, édes és szigorú, lágy és fájdalmas.

És a serpenyő a falon így szól: „Csúnya leány vagy, Rézele, sovány, beteg teremtés és meg fogsz halni...”

És a sárga üst hozzáfűzi: „Te bolondos, beteg, szegény teremtés. Ha-ha-ha... Te Mosele gondolsz. Szégyeld magad...”

— És Mosele hangja így szólt: „Mit törödsz te énvelem? Tartsd magad azokhoz, akik hozzád hasonlók!”

És a tükörbeli kép szól: „Te egy csúnya, szegény, beteg leány vagy és meg fogsz halni...”

És hirtelen a menyasszony jól megtermett anyja lép a konyhába és egy rubel borraivalót tesz le a számára.

És minden, ami a konyhában van, elkezdi csörömpölni és a fülébe kiáltja: „Megvették téled Moselet egy rubelért!...”

És a Mosele hangja már egészen idegenül hangzik.

Megvették tőle egy rubelért!...

*

A sok újság között, amiket a Reb Borech házában történt eljegyzés utáni napon szájról-szájra adtak, azt is beszélték, hogy a szolgáló, Seindlnak a leánya súlyos beteg lett.

— Nem csoda — mondá a tanító felesége, Malke. — Mi mindent főznek egy ilyen eljegyzésnél! Szegény, beteg teremtés! Biztosan túlsokat evett!

Seindl szegényes padlásszobájának egy sarkában, kissé eltolva a nedves faltól, fekszik Rézele, nehéz terítővel betakarva.

Az arca halásápadt, orcái beesettek. Fekete, égő szemei kísértetiesen világítanak elő arcából, kezeit összekulcsolva a takarón tartja.

Sátoros ünnep után van. Rideg szél fúj végig a nedves utcákon és megkopogtatja az eltört ablakot, melynek nyílásai egy párnával vannak betömve.

A szobában szomorú, télies a hangulat. Az asztalon orvosságos üvegek állanak.

Rézelenak csak egy gondolata van.

El fogja-e kísérni utolsó útjára, vagy sem? Teljesíteni fogja-e utolsó kívánságát és fog-e egy lap misnájost tanulni az ő lelke üdvösségéért?

És azt gondolja: nem. Aztán: igen. Aztán újból: nem. A menyasszony nem fogja megengedni...

Az utca nyugodt, csend van. És ekkor úgy érzi, mintha egy hang repülne be a kis szobába és körüllebegné őt.

De a hang oly messze van tőle és oly idegenül hangzik. Oly messze, mintha semmi köze sem volna a beteg leányhoz: „Te szegény, miért gondolsz rám?” — még azt sem mondja neki.

Lelki szemei előtt egy szépleány alakja áll, sötétbarna hajjal. És ez a Mosele menyasszonya.

És a menyasszony megfogja, ellopja a Mosele hangját és a keblére rejti.

Mint egy halott fekszik az ágyán Rézele. A mellette ülő asszonyok aggodalmasan nézik az arcát és hallgatagon rázzák a fejüket.

Az anyja egy sarokban összegörnyedve ül és zokog.

Mint egy halott fekszik Rézele.

Szemei elé sűrű köd ereszkedik és a ködben Mosele képe rejtőzik egészen homályosan... és a menyasszonya, alig hogy látja őt Rézele.

És a fülébe cseng a Mosele hangja, de idegenül, egészen idegenül... Hallja Moselet tanulni, de a hang nem az övé, hanem azé a leányé.

Sötétebb, mindég sötétebb lesz a köd a szemei előtt...

Mind messzebbre távolodik tőle az a hang... Minden elmúlt... Rézele meghalt.

*

Nem nagyon gyászolták. Mindenki rég várta már a halálát. „Az apja abban halt meg, a fivére is... családi betegség!”

Az asszonyok sajnálkoztak az anyján: Minden szerencsétlenség a szegény embert éri. Mikor kereshetne valamit, a szobába kell ülnie és gyászolni — éppen mikor Reb Borech fia a lakodalmát tartja...

Fordította: M. D.

A „Herzlija” héber gimnázium Tél-Avivban
Das hebräische Gymnasium in Tel-Awiw

Adolf Fényes : Die Schlacht mit Amalek

Fényes Adolf : Izrael és Amalek csatája

PATAI EDITH: FÉNYES ADOLF BIBLIAI KÉPEI

A megtérés a Bibliához frázis volna Fényes Adolf bibliai képeivel szemben, amelyekben új vágyak, új akarások tömörülnek egy új művészet felé vezető úton. A naturalista Fényestől messzire elvezet ez az irány és a kettő között átmenetnek is csak futólagosan hatnak interieurjei és csendéletei. Kis területek elmélyítése egy asszony és egy gyermek alakjában, viszonyában megéreztetni az asszonyt és a gyermeket, ez volt a régi Fényes Adolf, aki most férfikorának delén kibontja fantáziájának ragyogó szárnyait a másik dimenzió felé és át akarja ölelni a mindenséget.

Régi városok képe kísérti, régi parkok formái gyúlnak ki képzeletében és távoli repülése útjain lelke naiv hittel és áhítattal fürdik a Biblia vizében. Primitív formákkal közelíti meg az ó-testamentum fenségét és a tárgy monumentalitását képeinek szabályos ritmusával és egy középpont köré való szabályos elhelyezéssel akarja megérezkíteni.

A dekoratív elem, amely Fényes régebbi irányjaiban is megnyilatkozott, most teljes uralomra jut. Babilon vizeinél a főalak mellé jobb-

ról és balról odahajló gyászolók szinte kivetkőznek emberi mivoltukból, hogy a gyász és szomorúság hullámozó sötét vonalává váljanak. És ez a némán gyászoló embervonal felmagasítja magától a főalakot, a hangos és kiemelkedő fájdalom megtestesítőjeként. Ezt a képet épp úgy, mint az Amalek feletti győzelemért könyörgő Mózesvalami távoli meseszerűség lengi körül, amely különben jellemzi Fényes új irányát.

A művész teljesen szuverén módon alkot teljes belső és külső szabadságban. Nem az a fontos nála, hogy honnan veszi tárgyát, hanem hogy ő hogyan érezte meg az alkotás előtti láz órájában. Így történhetett, hogy Ábrahám a három angyalt egy alföldi magyar parasztház előtt fogadja, ahol a gémeskút sem hiányzik, Ádám és Éva pedig egy modern kertszettel kiépített parkban élik át a bűnbeesés nagy tragédiáját. De a modern parkot exotikus madarak és állatok népesítik és az egészet látszólagos ellentéteivel belengi a paradicsomi hangulat.

Fényes régi színei, a mélytüzű, dús, égő színek helyett finom tónusokat, opálos árnyalatokat találunk, amelyek még a legmozgalmasabb drámai tárgyú képnek is bizonyos nyugalmas zenét, a távolinak, a régelmultnak, az álomszerűnek zenéjét adják, amely halkán tovább zeng bennünk a Biblia ritmusának örökkévalóságával.

ACHAD HAAM: UTÁNZÁS ÉS ASSZIMILÁCIÓ¹

Utánzásnak mondjuk, többnyire gáncsképen, mindazt, amit az ember mond és tesz, gondol és érez nem a saját belső világa mélyéből kifolyólag, a lelki állapotából és a külső világhoz való viszonyából szükségszerűen fakadó eredményként, hanem csupán ama természetes hajlamánál fogva, mely őt másokhoz való hasonlóságra, azoknak utánzására készíti.

Ha úgy van, ahogy bizonyos filozófusok vélekednek, hogy a morális jó az abszolút jó és a morális rossz az abszolút rossz és a kettő közti disztingválásunk nem az észről, hanem egy külön, a szívünkbe oltott „morális érzék“-től függ — akkor az utánzást kétségtelenül morális fogyatékoságnak minősíthetjük, mert hiszen a szívünkben lakó morális érzék nem ismeri el „jó“-nak az utánzást. Ha azonban úgy van, ahogy mások gondolják, hogy a jó és rossz közt való disztingválásunk kizárólag csak azon alapszik, hogy összehasonlítjuk és mérlegeljük mindennek a hasznát és kárát az

¹ A nagy héber írónak „Ál-Perását' deráchim“ (Válaszúton) c. művéből.

Adolf Fényes : Mutter und Kind

Fényes Adolf : Anya és gyermeke

emberi társadalom boldogulása és fejlődése szempontjából — akkor az utánzás tekintetében kétségbe vonható a morális érzék megbízhatósága, ítéletének igazsága. Lehetséges ugyan, hogy túlzás és egyoldalúság van a francia bölcsek, Tradenek ama rendszerében, amellyel bebizonyítani igyekeznek, hogy az egész história nem egyéb, mint bizonyos „törvények“ szerint ható utánzás eredménye — de már egy pillanatnyi gondolkodás után is kénytelenek vagyunk elismerni a dolog lényegét, hogy t. i. az utánzás csakugyan ama főtényezők egyike, melyeken az emberi társadalom alapszik, amelyek nélkül sem nem létesülhetett, sem nem fejlődhetett volna. Képzeljük csak el, hogy az emberek természetüknél fogva semmiben sem követnék egymást, hanem mindenki csak a „belső világa mélyéből kifolyólag“ gondolkodnék és cselekednék, minden más lélekből fakadó erő befolyásától mentesen, — az ilyen emberek miképpen juthattak volna el konvencionális társadalmi javakhoz: stabil törvényekhez és szokásokhoz, közös vallási és erkölcsi fogalmak és egyéb hasonló javakhoz, melyek általánosságukban általános okok természetes következményei ugyan, részleteikben azonban okvetlenül mellék, individuális okokra vezethetők vissza? A legfőbb pedig: hogy keletkezhetett volna valamely társadalomban a nyelv, ha az emberek egymást nem utánozták volna, hanem mindegyik addig várt volna, amíg lelki erőinek állapota nem indítja őt arra, hogy minden dolgot, tárgyat épp ugyanazon névvel illessen, amellyel embertársa illette? Ha pedig nem volna nyelv, nem lehetne értelem sem és az ember sohasem emelkedhetett volna ki az állatok világából.

Ámde az utánzás magában még nem eredményezhetné azt, hogy mindezek a javak a társadalom összes tagjainak birtokába menjenek át, hogyha arra készítené mindegyiket, hogy valamennyi embertársát teljesen egyenlő mértékben utánozza. Mert hisz akkor az utánzás alanyai, vagyis az utánzásra készítőknél a száma egyenlő volna az utánzókéval és mindegyik, utánzása tárgyául, egy más „alanyat“ választana magának a sok közül, lelki állapotának megfelelőleg, aminek folytán nem lett volna lehetséges a társadalom kialakulása. — Hogy tehát egységes jellegű társadalom létesülhessen, meg kell találnia az utánzásnak egy olyan általános centrumot — csak egyet —, amely vonzerőt gyakorol mind a lelkekre, a közellevekre közvetlenül, a távoliakra pedig — a közeliéik által, hogy így az összesek utánzásának egyedüli, vagy legfőbb „alanyá“-vá válják.

Ily általános centrumot csakugyan találni minden társadalomban, fejlődésének kezdő stádiumában és különösen ama ősrégi időben, amidőn az emberi szellem küzdött, kúszott fel-

felé, az állati világ mélyéből az emberi és társadalmi élet magaslatára. Ama alacsony fokon lévő ember (hasonló fokot még manapság is találunk a vad törzseknél) „egész életén át állandó veszedelmektől környékezve, különösképpen érezte és becsülte az erőnek az értékét, amiért is a nálanál erősebbet Isten küldöttje (angyala) gyanánt tisztelte. Akkor minden család vagy törzs alázatos félelemmel tekintett fel az ő vezérére és védőjére, „a körében élő isteni fejedelemre” és minden egyesnek az individualitása, sajátosságaival és hajlamaival együtt, mintha leértéktelenedett volna teljesen ez „ideál” fönsége előtt. Nem csoda tehát, hogy ő lett az a főcentrum, amelyet korabelieinek utánzása hajlama önönmagától követett és anélkül, hogy

fennforgott volna valamely különös szándék, különös cél, csupán csak az alacsonyabbrendű individualitásnak a magasabbrendűvel szemben való leértéktelenedése folytán váltak szavai, tettei és szokásai az egész társadalom köztulajdonává. E köztulajdon örökségként származott át az elődöktől az utódokra. Maguk az utódok közt pedig szintén volt minden korban egy-egy „isteni fejedelem”, aki megőrizte hűségesen az elődök örökét, azt meg is toldotta a magáéból, ha az nem tudta kielégíteni teljesen a folyton fejlődő élet igényeit és ez a toldalék szintén köztulajdon lett az utánzás által. Könnyen fejlődtek és terjedtek így közös és stabil életszokások minden társadalomban, úgyhogy hosszabb idő múltán a társadalom tagjai egy közös típus többszörös másolatának látszottak.

Nincs is nemzet vagy társadalom sehol, még a sokkal későbbiek közt sem, mely eleinte nem ilyen, vagy hasonló stádiumban lett volna, t. i. a képződés stádiumában, amidőn a különálló emberi elemek *centrumi egyének* köré egységes társadalmi testté tömörültek, még pedig az önleértéktelenítésből eredő utánzás folytán. De idők múltán, amidőn az emberi szellem a haladás bizonyos fokáig jutott el, az önleértéktelenítésnek és ennél fogva az utánzásnak és a társadalmi tömörülésnek is az előidézője nemcsak a testi erő lehetett, hanem valamely nagy szellemi erő is.

Adolf Fényes : Moses schlägt Wasser vom Felsen

Fényes Adolf : Mózes vizet fakaszt a sziklából

Ez az utánzás azonban, melynek közös centrumát egy „agilis, nagytevékenységű egyéniség” képezi, szükségszerűleg nemzedékről nemzedékre, állandóan csökken. Mert minden új nemzedék örökségképen veszi át elődjétől az utánzás addigi eredményeit, a közjavakká vált vívmányokat. És minél jobban gyarapodnak ezek a közjavak, annál jobban tökélesedik a társadalom egész formája, úgyhogy végre eljő az az idő, amikor ez a forma teljesen tökéletes és kikerekített minden irányban és így a jelen nemzedék vezetői elesnek attól az alkalomtól, hogy magukat kitüntetvén, hozzátehessenek valami lényegeset a maguk részéről is az ősök örökéhez. Ennek következtében a közös utánzási centrum gyanánt már régtől fogva csupán a múlt szerepel, ama „nagynevű hősökkel”, akik a maguk idején rávésték képmásukat a társadalom formájára. És ahogy a képződés stádiumában levő összes nemzedékek utánzási eredményei egy életformává váltak, épp így váltak most „egy utánzási centrummá” az e forma alkotói is, mintha valamennyien csak mintegy absztrakt lények volnának, és egybefoglaltatnak „ősök”, vagy „elődök” név alatt, akikkel szemben új nemzedékek vezéreikkel egyetemben leértéktelenítik egyéni voltukat és alázatos tisztelettel, félelemmel gondolnak rájuk.

Emellett azonban nem szűnik meg egyúttal az újabb nemzedékek körében az egymásra

Adolf Fényes : Abraham und die drei Engel

Fényes Adolf : Ábrahám és a három angyal

mástól különböző szellemhez, vagy állapothoz mérten.

Az e természetű utánczás is hasznára válik az egész társadalomnak. Mert ha amaz utánczás, mely az „ősök“-kel szemben támadt önleértéktelenítésből folyik, a társadalom konzerváló, a kisiklásoktól ovó és fékező erejének bizonyul — az egymással való versenyzésből fakadó utánczás a társadalomelőbbrevívő erejét képezi. Az készletti fejlődésre, haladásra, nem hirtelenlázongások és fáradalmak, hanem folytonos kisebb-nagyobb felfedezések és találmányok által, melyek az idővel nagy számára nőnek és az „elődök“ szabta határt túlhaladják.

(Folyt. következík)

Ford.: Wachsberger M.

ható kölcsönös utánczás is, csak hogy csekélyebb értékű dolgokra irányul, közös centrum nélkül, és többnyire egészen más okból is. Az önleértéktelenítés helyett, mely ama alázatos félelem és tiszteletérzetből fakad, mely a multból táplálkozó jelen nemzedékbeliek között nem talál többé oly könnyen megfelelő ideált, — fellép rendszerint az az utánczás, melynek az önféltésből és önszeretetből fakadó versenyzés az előidézője. Vannak ugyanis többen, akiknek sikerül a társadalom figyelmét magukra vonni és társaik fölé emelkedni egy új találmány, felfedezés, vagy eszme által, akár teoretikus, akár gyakorlati téren, és ezeknek a sikere aztán példájuk követésére serkent másokat is, de nem a saját individualitásuk leértéktelenítése, hanem ellenkezőleg: individualitásuk féltése folytán, mert ők is társaik magas fokára emelkedni törekednek.

És amennyire különbözik ez utóbbi utánczás az előbbitől okánál, épp annyira különbözik tőle természeténél fogva is. Az önleértéktelenítés állapotában utánczni igyekezik az ember az utánczottnak a szellemét, mely ténykedéseiben nyilvánul és ennél fogva legtökéletesebben utánczza ezeket a ténykedéseket is, nem változtatván semmit a jellegükön, amellyel az őt vonzó szellem azokat felruházta. A versenyzés állapotában azonban az utánczónak egész törekvése a maga legsajátosabb szellemének a megnyilatkozására irányul, még pedig ugyanazon úton-módon, amelyen az utánczottnak a szelleme is kifejezésre jutott és épp ennél fogva, ellenkezőleg, változtatni igyekezik az utánczottnak ténykedéseiben nyilvánuló jellegén, az egy-

PETERDI ANDOR: A TITOK KAPUJA ELŐTT

Nagy az erőd és nagy a Te hatalmad,
A világokat is Te pergeted,
Orkánt, vihart söpörhet végig rajtunk
Titokzatos kezed.

Tűz jár előtted és tűz jár mögötted,
Felhő, homály és fény ölelnek át,
Te küldöd ránk a harmatozó hajnalt
És a vak éjszakát.

Ha akarod, a vizek elszáradnak
És szétporladnak a magas hegyek
És haragod feldúlhat nagy erdőket
És ős vetéseket.

Te országodban ó milyen parányok
A vándor bolygók, szálló csillagok,
Mik úgy repülnek, akár csak fölöttünk
A galambcsapatok.

S olyan halandók, mint a gyarló ember,
A föld kiég és ellángol a Nap.
És céltalan, mint elátkozott lelkek,
Tovább száguldanak.

S nyomuk elvész a Térben és Időben
S helyükben jönnek újabb tűznapok,
És minden csoda, minden gyász és élet
A Te akaratod.

NEMÉNYI BELLA: ÉLETMENTOK

szereletben és köztiszteletben álló pap bácsi fejét kezére hajtva sötéten maga elé nézve ült dolgozószobájának asztalánál, hol nagy foliánsok terjesztették széjjel szárnyaikat. A rabbi miatt ugyan teljes nyugalommal be is zárulhattak volna, mert most minden egyébre gondolt, csak éppen arra nem, hogy belőlük bölcsességeket hozzon napfényre. Kedvenc bócherja már egynehányszor bedugta fejét az ajtó nyíláson, de mindannyiszor visszahúzta, anélkül, hogy mesterét zavarni merészelt volna. Már dél jóval elmúlt, a rebbené maga is aggódva nézett minden pillanatban az ajtóra, melyen csak nem jött a várva-várt. Egypárszor odalopódzott az ajtóhoz, de belépni ő sem mert.

Végül 3 óra felé a bócher nem bírván többé ellentállani a vágynak, belépett. Oda állott mestere elé, egypárszor halkan köhintett is, azonban a rabbi nem emelte fel a fejét. Szimhele ekkor remegő ujjakkal megérintette a rabbinus karját.

— Rebbe — mondá fájdalmasan — rebbe, vajjon mivel érdemeltem meg a mellőztetést, mivel érdemeltem meg, hogy ennyi év után bizalmát megvonja tőlem?

A rebbe ráemelte tekintetét, Tiszta tükrű kék szemei voltak, melyeknek tekintete máskor oly nyugodt és tiszta vala, mint virágillatos tavaszi alkonyon a tó vize, most oly sötéten nézett Szimhelere, hogy az ijedten hátrált és elhalványulva várta mestere ajkáról a szót, ki egy pillanatig még a remegő ifjút nézte, azután ellágyult arccal halkan mondá:

— Fiam, nyugodj meg, nem reád haragszom...

— Rebbe — suttogta boldogan Szimhele — ha valamely nehéz kérdés vár megoldásra...

A rebbe szomorúan intett. Óh, fiam, ha te e kérdést meg tudnád oldani, de ehhez nem csupán bölcsesség és jó akarat kell...

Szimhele sötét szeme nagyot lobbant. — Ha a rebbe már elkezdte, akkor folytatja is...

— Ül le!

A bócher szembe ült a rebbével, egyik sovány kezére támaszkodva.

A rebbe előtt egy ódon tépett könyv feküdt, s most ebben keresgélt, végre fellapozta, átnyújtotta a bóchernak.

— Régi hagyomány, talán nem is helyes, de a járvány rettenetes s meg kell kísérelni mindent.

Szimhele ittas szemekkel olvasta az írást. Mikor befejezte kimondhatatlan boldogság világítja meg sötét, koravénült vonásait.

— Meglesz rebbe.

— Honnan? Van-e még egy élő pár a hitközségemben!

— Van rebbe, száz is!

— De vajjon ki lesz hajlandó megtenni.

— Még ma meglesz, rebbe.

Szimhele újból a könyv után nyúlt és lassan olvasta:

„Súlyos járvány idején egy fiatal párt kell a temetőben megesketni. Ki kell vinni a halottak közé az életet, hogy az élel fénye, melege elűzze a halál irtózatot sötét árnyát”.

A pap most odavonta Szimhelet az ablakhoz. Csak pár pillanatig kellett ott állaniok, hogy lássák a legborzasztóbbat. A lieberer 8—10 fekete halotti leplet vitt a karján és úgy járta be a halottas házakat. Az utcán megtépett, sikoltó asszonyok rohantak végig, kinjukban örjögve marcangolva öntestüket...

Szimhele borzadva állott mestere mellett. Az arca halálsápadt volt, homlokán hideg verejték gyöngyözött.

— Ezt akarta mutatni a rebbe — mondá végre remegő hangon? — Ez többé nem újság. Ma délelőtt meghalt reb Tarfon és a kisebbik leánya a gyönyörűséges Eszter, továbbá...

A rabbi lángoló szemekkel vágott szavába

Seelenfreund : Címlaptervezet Patai József „Kabala” című könyvéhez
Seelenfreund : Titelblatt

Seelenfreund : Porocheth

Seelenfreund : Tórafüggöny

és zokogva tépte meg fekete selyem drága kalfanját.

— Nem, nem akarom hallani, eleget látok a borzalmakból! Aztán leborult az asztalra és sokáig maradt úgy vergődve fájdalmában.

Mikor felemelte a fejét, fenséges nyugalom ragyogott fehér homlokán.

— Isten akarta így, áldassék az Ő szent neve!

Szimhele az ajtó felé indult és a rabbi egy szóval sem tartotta vissza.

Végigment a hosszú folyosón, mely a rabbi dolgozószobájából a lakásig és onnan a kijáratig vezetett. Amint elhaladt a konyha előtt, Jütte, a rabbi szolgálója éppen libát tépett. Már a szárnyánál tartott. Kínosan rángatta ki az erősen benőtt tollakat és keserves arcfintorgatása élénken mutatta, hogy nem túlságosan van inyére a dolog. Durva kezei véresek voltak, háta széles ívben görbült munkája fölé. Olykor óvatosan szétnézett s ha senkit sem látott közelben, az ujja hegyére köpködött, valószínűleg ezzel akarván lajkadt izmait erősíteni.

Szimhele lehajtott fejjel haladt el mellette, de alig ment pár lépést, hirtelen öröm gyúlt fel szemeiben és visszasietett a leányhoz.

— Te, Jütte, szeretnél-e te férjhez menni?
Jütte nehézkesen egyengette vállait, kihúzta a liba merevvé vált, kemény nyakát és csodálkozva nézett a bócherra.

— És ha szeretnék?

— Én akkor tudnék neked egy jó partit. Egy szép balboszné lehetnél...

Jütte szeme parázsosan égni kezdett.

— Most már csak az a kérdés, akarsz-e — sürgette türelmetlenül Szimhele.

— Hogy akarok-e, egy kérdés, hogy akarok-e!

— Mondjuk, hogy a vőlegény nem lenne oly túlságosan fiatal és szép...

— Aj — mondta bölcsen Jütte — ha fiatal és szép volna, akkor miért éppen engem venne el, hisz akkor megkapná Rézele Hollándert is, vagy Frümet Grünhutot...

Ez mind igaz volt és Szimhele egy szót sem vesztegetett többet, hanem elsietett.

Ez rendben volt. Gyors iramban tartott reb Anschl lakása felé.

Reb Anschl béke időben nagy, fonott kosárral a hátán járt faluról falura, tanyáról tanyára és déli gyümölcsökkel kereskedett. Az országúton csendesen baktatott. Sohasem sietett. Ha valami alkalmatosság kerütközött, felkérérdzkedett, ha nem, úgy is megsegítette az Isten. Mikor a faluba ért, elkiáltotta magát:

„Öt vérbélű narancs egy hatos, aki vesz, annak lesz, aki nem vesz beteg lesz... Inkább vegyenek, minthogy betegek legyenek...!”

Mindezt valami sajátságos éneklő orrhangon muzsikálta és a falusi asszonyok nevetve sieltek kifelé a kapuba, hol már egész sereg utcagyerkőc csoportosult körülötte. Nem volt ez abban az időben rossz üzlet. Az irigyei már azt rebesgették, hogy reb Anschl lovat akar venni, annyira felvitte az Isten a dolgát. Reb Anschl azonban ezt a legerélyesebben lecáfolta.

— Minek nekem egy ló? Hát kell nekem egy ló, hogy örökös gondom, bajom legyen vele? Van nekem kettő és legalább nem kell külön etetni, de ami a fő: még egyszer sem ragadt el velem...

Hogy volt, mint volt, nem érdemes kutatni, annyi azonban bizonyos, hogy a háború nem ártott neki és az utóbbi időben, mióta kendőkkel kereskedik, el van terjedve a hír a városban, hogy reb Anschel házat akar venni...

Igaz-e, nem-e, nem tartozik rám.

Mikor Szimhele benyitott éppen a tachrichemjét, vagyis a halotti ruháját nézgette. Passzió, amilyen szép volt. Még békebeli igazi szép sifon vászon.

Szimhelet megpillantva kissé elhalványult.

— Megint meghalt valaki?

Anschel ugyanis most, hogy a liebererek kevésnek bizonyultak a sok halott eltakarítására, a micve kedvéért segített nekik.

— Sőt ellenkezőleg.

— Tehát feltámadt — örvendezett Anshl.

— Azt éppen nem.

— Hát mi történt?

Szimhele egy székre ereszkedett, megköszö-
rülte a torkát és beszélni kezdett:

— Nézze reb Anshl, az élet oly rövid, a
halál oly közel, különösen most, eszembe ju-
tott, miért ne élje le maga 80—90 esztendejét
úgy, mint mások örömben. Mit kell itt magá-
nak úgy élni, mint egy elátkozottnak, egyedül,
elhagyottan! Miért ne nőülne meg maga éppen
úgy, mint más istenfélő zsidó? Nem-e paran-
csolják bölcs törvényeink, s ha parancsolják,
akkor biztosan csak jót akarnak. Én most
azért jöttem, hogy egy jó partit ajánljak ma-
gának . . .

— Most? szörnyedt el reb Anshl.

— Csak most. Ha magát is elviszi a kolera,
akkor már későn . . . és ha tudni akarja, nem is
jönne éppen üres kézzel . . . Szép, fiatal, egész-
séges . . . Reb Anshl élénken pillogott és idege-
sen babrálta szakállát.

— Hm és ki volna az?

— Egy leány, aki örömmel elmenne magához.

— Örömmel — ismételte reb Anshl és a két
orcája égni kezdett.

— És ki légyen az?

— A rebbeék Jüttejé.

— A szakácsné?

— Az.

Reb Anshl arcán boldog derű fakadozott, de
aztán elkomolyodott.

— Fialat az hozzám.

— A nő sohasem lehet elég fiatal . . . Öltöz-
zön fel szépen, reb Anshel, a szombati ruhá-
jába és jöjjön velem.

Jütte éppen az utolsó véres húsdarabot dobta
az áztató dézsába, mikor Szimhele reb Anshel-
lal belépett a kapun. Amint meglátta reb Anshel
ünnepi ruhájában, mit még a nyakára tekert
piros zsebkendő egésztett ki szombatira,
kissé megrázkódott, de aztán arra gondolt, hogy
balboszné lesz, úgy mint más leányok, és meg-
megnyugodott, mert azzal immár tisztában volt,
hogy a neki szánt vőlegény senki más nem lehet,
mint reb Anshel.

Szimhele egyenesen a rebbe szobájába vitte,

— Itt a vőlegény, rebbe, és rögtön követendi
a menyasszony is.

— Hívjátok be!

Jütte pirulva, de büszkén jött.

A rebbe ekkor előterjesztette a dolgot a fiata-
loknak. Reb Anshl elhalványult, de azért nyu-
godtan mondta:

— Ha a szent pap úgy kívánja, szívesen . . .

Jütte remegve, kétségbeesett könnyöggel
nézett vőlegényére, majd riadtan, esdekelve ke-
reste a rebbe pillantását. Szája szögletei vonag-
lottak. Szimhele látta, hogy mindjárt kitör belőle
a tiltakozás, ezért hozzálépett és halkán sugta:

— Ha egy szót szólsz, vége a parlinak, és
sohasem lesz belőled „balbosztn“, de ha
hallgatsz, még rasekolné is lehets idővel . . .
Asszonyoknak nem kell sokat beszélni. Ha
szólni kell, itt van a vőlegényed . . .

És Jütte nem szólt. Boldogan, megadóan haj-
totta le a fejét.

Igaz. Minek kell neki szólni, mikor itt van a
vőlegénye?

És a lakodalmat megtartották. Hej, volt ott
annyi enni-inni való, hogy nagyon sokáig be-
széltek róla. Hogyisne lett volna, mikor mindenki
összehordta, amije volt a nemes életmentőknek.

Jütte még öt-tíz év után is boldogan mesélgette:

— Volt nekem egy lakodalmam, akár egy
rasekol lányának . . . De ez mind semmi, hanem
mink szüntettük meg a betegséget, a járványt,
mink, én meg reb Anshl, tartsa meg az Isten!
És nagyon büszke volt erre a cselekedetére.
Sokkal büszkébb, mint bármely csatát nyert
fővezér. Reb Anshl maga soha nem beszélt
róla. Tudja Isten miért, talán, mert a férfiak
okosabbak . . .

זעטענפריינד ש.

Seelenfreund : Herzl-Gedenkblatt

Seelenfreund : Herzl-emecklap

mikor forradalmi láz rázza az emberiség testét, a világ gigászi vajudásának e borzasztóan fenséges korszakán a jelen kietlenségét fájálva és a jövő fényességét epedő lélekkel várva, a multnak szépségeibe akarok elmerülni, menekülni. Fölütöm a Bibliát, sóvárgó lelkem szomjasan issza magába az Igét. Vigaszt találok benne a jelen sívársága fölött, reményt merítek belőle a jövőre. Megtalálom benne Istent és bizton hiszem, hogy eljön a világnak boldog, megváltott, messiási korszaka.

Fölütöm a Bibliát és íme: az ideálok, a vágyak, a törekvések, melyek ma a világ jobb-érzésű és emelkedett erkölcsű embereiben élnek, hatnak, munkálkodnak; a világ megváltását, az emberiség megjobbítását, a kultúra és bölcsesség növelését célzó eszmék mind, mind benne vannak a mi régi, jó, öreg Bibliánkban, nem unalmas doktrínák, száraz elmélkedések formájában, de étellel teljesen, stílusosan, lendülettel, ütemesen, hogy kiérzik a szavakból a meggyőződés, az erő és az igazság. Olvassátok a Bibliát, lapozzatok benne és meglátjátok, hogy benne van az *Eszme*, a szociális gondolat. A Biblia a zsidóságé és a zsidóság a Bibliáé; a zsidóság a szociális gondolatnak, az Eszmének örök zászlóvivője volt, a zsidóságé a hivatás, az isteni Rendeltetés, hogy a világot megváltsa és megjobbítsa.

A zsidóság a világnak lüktető vére, mely az éltető táplálékot, az Igét, az eszmét széjjelvitte és viszi az emberiség minden erébe. Ezt olvasom egy kis füzetben — címe: *Az Eszme*, írója *Aszlányi Dezső* — és a világtörténet bebizonyította ezt sokszorosán. Az eszme: hit a világban, hit az emberiségben és hit Istenben. Az eszme: hit abban, hogy a világ nem ragad meg örökké az anyagiasság és erkölcstelenség kátyújában, hogy eljön a Világosságnak is egyszer kora; az eszme: hit abban, hogy az emberiség is megembereli végre magát, lerázza magáról a jármot, az anyagnak jármát, a zsarnokság, rabszolgaság, féktelen indulatok, bűnök igáját; az eszme: hit abban, hogy az erős Isten vezérel minket és kísérik a bűnök világából a messiás világába. Az eszme: hit a szociális jólét és emberi boldogság eljövendő országában. A zsidóság a szocializmus népe, a

zsidóság tanai azok az ideálok, melyeket elérni a világnak még nem adatott meg, de amelyeket a szociális világnézet diadala közel hoz mihozzánk.

Gyönyörűen, szinte dekoratív szépségű szavakkal írja meg *Aszlányi Dezső* az ő nagyszerű meggyőződését: „Gondolatok, tettek kemény ütközéseiből egyedül az *Egyistenhit* fénye vihet enyhületbe... Izráel vérei ültették szét a földön az egyistenhitet. Előttük nem volt, csak pogányhit. Az ő ajkaikról hangzottak el a ki nyilatkoztatások; ők próféták, apostolok, hit-sugárzó médiumok és ők az Igéreték jutalmazottai... Aki tőlük elzárkózik, az Isten elöl zárkózik el; aki őket sérti, az Istent sérti... Az istentenszellem a zsidóság lelkén keresztül szétsugárzott a világba; — a katolicizmusban tartó burkot öltött önmagára. A zsidóság a

lényeg, a katolicizmus a külső forma, a fegyelem... A zsidóság az örök búzatermő birtok, — a katolicizmus az őrlőmalom. *A búza malom nélkül is kalászok anyja, élelem, de a malom új búza nélkül csak álló malom.*“

És mégis, a Biblia népét folyton üldözték. Az egyház ráfeküdt a zsidóságra, elhazudta tőle jogos büszkeségét, a Bibliát magát is. Azt mondta: a krisztusi tan magasztosabb a Mózesénél, pedig Jézus is zsidó volt és a zsidóság eszméiből merítette tanításait. Ez a kereszténység örök igaztalansága szülőjével, a zsidósággal szemben.

Szeretnék a könyvről többet is írni, szeretném kifejtetni, hogy mennyire van igaza írójának, szeretném egyes részlettedéseit kimutatni, szeretném gáncsolni néhol túlzó miszticizmusát és szeretném csodás hitét, nemes igazságszeretetét és őszinte önis-

meretét méltatni, de többet mond nálam maga a könyv, amelyet érdemes egészében elolvasni.

A világ képe meg fog változni. Egyre nagyobb lépésekkel sietünk a Biblia társadalma felé. Eljött a zsidó Marxnak vallása: a szocializmus. Reméljük, hogy ez a vallás is siettetni a mi vallásunk, a mi tanunk, a mi hitünk diadalát. A zsidóság tanait sokszor elidegenítették, a zsidó eszmékre sokszor hazudták, hogy nem Izráel tulajdonai, lehet, hogy az új társadalom fanatikussai is azt fogják mondani: „ez a mi eszménk, nem a Bibliáé, nem a zsidóságé“, de ez a zsidóságot nem csüggeszti, hiszen *eszméi* diadalát várja és nem nemzeti dicsőséget, ami úgyis bekövetkezik, ha a zsidó eszmék diadalra jutnak, mert akkor diadalmaskodik az *Igazság* is.

Seelenfreund : Ex-libris

HÉBER DÍSZÍTŐMOTIVUMOK

Seelenfreund Salamon érdekes zsidó motívumú grafikájáról már több ízben emlékeztünk meg ezeken a hasábokon. Még a háború előtt bemutattunk egy egész sorozatot Seelenfreund műveiből és ha világ nem borul lángba és nem lobogott volna öt éven keresztül, ma bizonyára a „Bezalel” jeruzsálemi iparművészeti iskola terjesztette volna el Seelenfreund művészetének értékes produktumait az egész világon.

Mert Seelenfreund helye ott volna a Bezalelben, ahová különben rég készül.¹ Héber díszítőmotívumai ma már országszerte ismeretesek nálunk. Tóratakarókat, frigyszekrény-függönyöket, zsinagógaajtókat, héber motívumú templomi tapétákat, serlegeket, tagsági okmányokat, díszokleveleket stb. tervezett a fővárosi és a vidéki hitközségek megbízásából és a héber betűk és pontozatok keleti ritimuszai, amelyeket a Mult és Jövő mutatott be először, ma már mindenütt nagy népszerűségnek örvendenek.

Mai számunkban közölt tervezetei között a zsidó motívumú exlibrisek és címlapok érdekes betűrajzolása vonja magára a figyelmet. Az „Exlibris Kramer”-en oldalt levő „Miszifré” (könyveiből) szónak egymás alatt elhelyezett betűi gyönyörű fantasztikus láncolatot adnak. A héber betűknek misztikus alakzatokból való összetételére kitűnő alkalmat nyújtottak Seelenfreundnak Patai József „Kabala” c. könyvéhez tervezett címlapok. Az egyiken fent héber pontozatokból alakított fej-kontúrok láthatók, a jobboldalon „Részith chochma jirath hasem” (A bölcsesség kezdete az istenfélelem), ami a másik címlaptervezeten is ismétlődik, míg lent és baloldalt a „Smá jisrael” szövege olvasható. Azaz

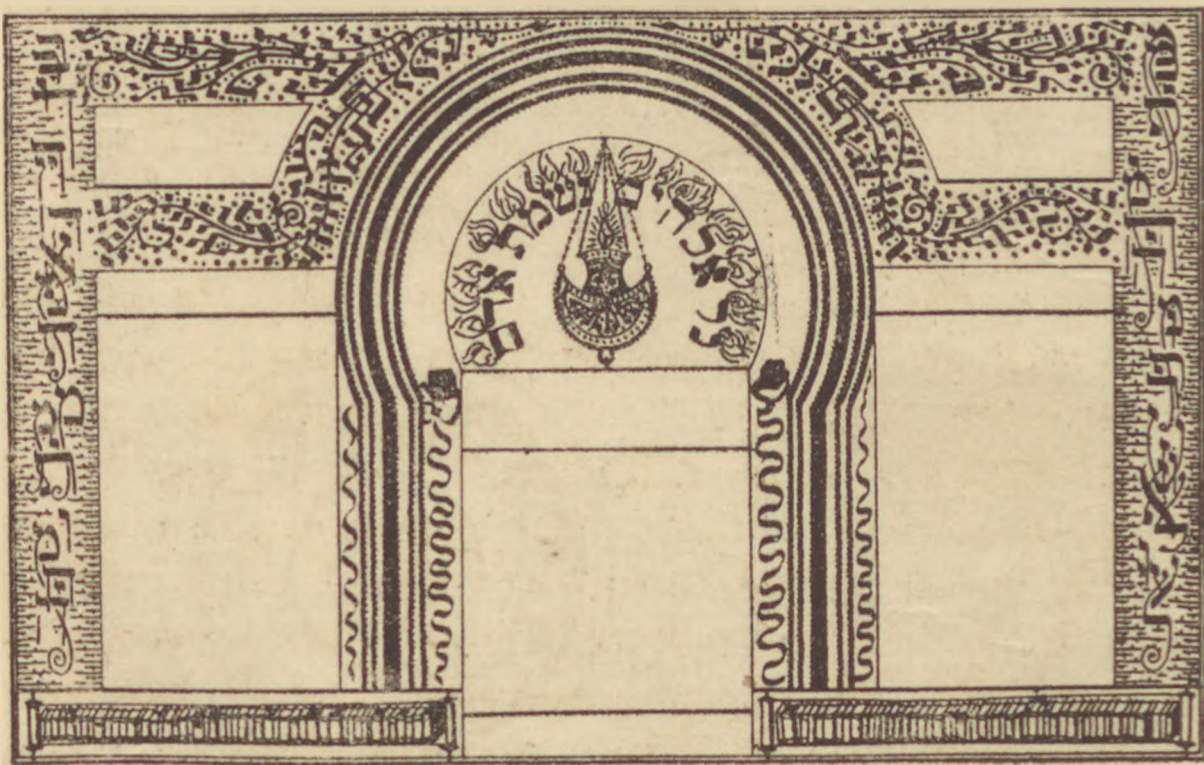
¹ Lapnyomás közben értesültünk, hogy a Zsidó Szemle gyűjtést indított egy palesztinai Seelenfreund-Otthon létesítésére. A Mult és Jövő szerkesztősége 300 K-val járul hozzá és szívesen közvetítünk további adományokat. (Szerk.)

Seelenfreund : Címlaptervezet Patai József „Kabala” című könyvéhez
Seelenfreund : Titelblatt

hogy nem olvasható. Mert ha nem figyelmeztetjük reá a nézőt, észre sem veszi, hogy ezek a kabbalisztikusan ható bizarr díszek tulajdonképpen héber betűk. A rajz fantasztikumának megfelel a tompított színek harmóniája, amit sajnos a mai technikai anyaghiány mellett, reprodukálni nem lehet.

Seelenfreund úttörő munkát végez a héber díszítő motívumok ápolásával. A zsidóság hálás lehet neki érte. Hiszen ez is egy darab emancipáció megvalósítása. (S—s.)

Seelenfreund Salamon : Jahrzeittafel-tervezet. — Jahrzeittafel

Seelenfreund : Ex-libris

Seelenfreund : Ex-libris

Seelenfreund : Címleptervezet. — Titelblatt

Seelenfreund : Poale-Cion jelvény

PAP IZSÁK: KIÁLTÁS A SIRBÓL

Dr. Hevesi Simonnak küldöm

Uram, vak némaság nyújtózik erre,
szünetlen bódulatnak ólom árnya
nehéz felhőkkel nyomja homlokom,
lelkemet sötét halál-vizekbe mártja
és örült káprázat parazsát szórja szememre.

És fekszem, fekszem mozdulatlan,
Fölöttem új idők viharja harsan,
És fekszem, fekszem télenül,
Fölöttem millió év repül.
Szívem se ver, kezem se mozdul,
S minden börtön-zár csikordul,
Minden halott életre kél,
Megmozdul minden sír-fedél,
Recsegve ropogva dől le a tegnap,
Minden alanti mennyekig felkap
új, száguldó lendületen, —
csak én maradok, fekszem idelelni.

Uram, tudom, magam gubóztam
lelkem köré ólom-koporsót,
Uram, tudom, nagy-mélyre ástam
a zúgó, forgó élet-orsót,
nehéz kövekkel megsúlyoztam
s tenger vizével elfedtettem
a síromat, hogy senki meg ne lelje
s az emlékezést, mely nem feledte
útját, megöltem ott, a rejtett sír felett.

Minden síroknak van tudója,
Minden síroknak van nyitója,
Minden halottnak van, ki várja,
Ha hajnal kél az éjszakára,
Minden tetemnek van, ki keltse,
Nekem nincsen egy se, egy se.

Fölöttem alszik örök vizek méhe
tompá, mozdulatlan, bódulatos álom,
s világtépő vihar hiába csatázott,
feneketlen mélybe, hiába, nem ér le
és az alvó alszik és a tetem rothad
s minden más sírokból felkelnek a holtak.

Tán van irgalom még rettentő bűnökre,
Tán az öngyilkos sem pusztul el örökre,
Tán, aki akarta, hogy soha ne éljen,
Tán, aki rothadna örökön a mélyben,
Tán, ki megátkozta mindazt, ami élet,
Tán a kárhozott is egyszer még megébred.

Uram, kit imádtak kanaáni ősök,
Ki fiaik elől felhőbe rejtőzött,
nézd, minden kel, ébred, sarjad, kivirágzik,
holtat rejtő szikla élettől felázik. —
csak az én koporsóm nem nyílik, nem dobban.
Minden holtak között én maradok holtan,
élők között élő, aki szinte voltam. —
Riaszd a vihart meg, csapdod meg a tengert,
üzd az ólom-felhőt, törd a némaságot,
rázz életre engem, — aki hajdan Téged,
kit senki nem ismert, Istenévé váltott.

Seelenfreund : Bélyeg-tervezet

Seelenfreund : Mellű-tervezet

BUCHARAI ZSIDÓK KÖZT

— Jegyzetek az orosz fogságból —

izsni-Novgorodból, a fogolygyűjtő táborból Szamarkandba indítva negyvenen kerültünk zsidó invalidusok egy kocsiba. A két hétig tartó út örökké felejthetetlen lesz előttem. Egy pár tfilinünk volt összesen, amely kézről kézre járt. Mindenki imádkozott. Reggel és este utazó templommá változott vagonunk. Napközben pedig egy jótékonsági egyesületté, amelyben az, akinek volt valamije, támogatta azt, akinek nem volt semmije s nem volt különbség német, galíciai, magyar zsidó közt.

Szamarkand, amelyet a perzsa népregék, a kelet gyöngyének, a paradicsom kapujának neveznek, velünk a pokol fogalmát ismertette meg. Ötven fokos hőség, vízhiány, rossz étkezés és ruhahiány, melynek következményeképp a férgek marcangolták az amúgy is beteg emberi testet. A halál angyala bő aratást vitt sorainkban. A szamarkandi táborokban összesen 12,000 fogoly volt, amelyből 8000 ott pusztult a malária és más betegségek által. Csak a hazuról jövő levelek, a baráti összetartás s (ha a kaszárnyából téglakészítéshez vittek ki minket), keleti zsidó testvéinkkel való találkozások hoztak némi vigaszt szomorú s egyhangú életünkbe.

Bucharai zsidó család
Jüdische Familie aus Buchara

Bucharai zsidó fiú
Ein Chederjüngling aus Buchara

Mivelhogy civilekkel még akkor minden közlekedés szigorúan tiltva volt, a városi zsidókkal csak kerülő úton jöhettünk össze. A zsidó foglyok kint a táborban külön gyülekező helységet kaptak, ahol a napi fáradságos munka után összejöttek, szabad idejüket együtt töltötték és szombaton és ünnepnapokon együtt ünnepeltek. Néhány bucharai és orosz zsidó fáradságot s pénzt nem sajnálva, megvásárolta az orosz parancsnokot, hogy számunkra az ünnepeket megszépítsék. A közös ünnepet sűrűn váltotta fel a közös gyász. Aki egy zsidó temetésen részt vett s látta ahogy a bucharai zsidó és az orosz zsidó együtt sirt a honától oly távol meghalt zsidó testvérenek sírja felett, az átérzi a zsidóság összetartásának nagy törvényét.

Erev-Jomkipperkor 1915-ben, két gyászbeszédet tartottam két meghalt barátom felett. Az egyik *Braunfeld Hilel*, az erdőtelegdi pap fia volt, aki a szerelem áldozata lett. Akinek a sors megadta, hogy ezer veszély között is egy zsidó családdal ismerkedjék meg, az elfelejtette a körülötte levő bajokat, azt a felhőtlen égboltozat, mely millió csillagaival oly kápráztatón szép Szamarkand fölött, kicsalta az elzárt területről, ahol csak egyhangú férfitársaság untatta az embert. Ilyen szép éjszakákon néhányan őrt álltunk a veszélyes

pontokon s figyelmeztettük barátainkat, hogy ki mehet, ki nem. Braunfeld azonban, amióta beleszeretett egy bucharai zsidó leányba, nem ismert többé se veszélyt, se félelmet. Minden nap kiment és késő este surrant vissza a táborba. Egy napon elfogták és becsukták. Sokáig faggatták, hogy árulja el, hogy hol volt. Barátom megtagadta, mert tudta, hogy ha elárulja mennyasszonyát, akkor azt a családot, amely befogadta, súlyos büntetés éri, hiszen akkori időben fogollyal való beszélgetésért is a városból való kiutasítás és nagy büntetés járt. Végre a sok faggatás elől menekülve öngyilkos lett.

Később az orosz forradalom után a bocharai és orosz zsidó családokkal való összeköttetések napirendben voltak, aminek eredménye sok boldog házasságban mutatkozott.

Szamarkandon 25,000 zsidó lakik. Ebből 20,000 bucharai, 5000 pedig bevándorolt orosz. A bucharai városrész teljesen külön van az európai városrésztől. Ha hetivásárkor a bucharai zsidó negyedbe megyünk, a talmudban körülírt életformák s viszonyok milliójében találjuk magunkat. A keleti vásárok nagy fülsiketítő zajában ott ülnek a városi vének a kapuban, elintézve a peres-vitás ügyeket. A zsidó templomok nyugat felé épültek és külső feliratuk legtöbbször a „Szeresd felebarátodat“ óriási nagy héber betűkkel. A belső berendezés hasonló az európai spanyol ritusú templomokhoz. Étkezési szokásaik teljesen a talmudban előforduló babiloni leírásokhoz hasonlítanak. A „nahama benahama“ a rizsnek rizskenyérrel való evése, a „nyárson való sütés“ a kézzel való evés stb. Szombaton a nálunk szokásos kalács (barchesz) helyett egyszerű lepényt használnak. A többnejűség még most is dívik náluk, de azért nem voltam oly házban, ahol több mint két asszony lett volna. A rituálisfürdő, nem hiányzik egy jobb zsidó házban sem. Minden jobb háznak van egy saját Chachamja, aki egyúttal tanító is. Az iskolákban való tanulás teljesen keleti formákban folyik.

A bucharai zsidó vallásosságában leírhatatlan pontos s szigorú, megtart mindent, amit a Tóra előír, de a chaszidikus formát nem látni náluk. Szombatot megszegő bucharai zsidó nem létezik, ha mégis akad egy, azt már nem tartják testvérüknek, kizárják minden zsidó közösségből.

Az orosz zsidókkal is azért nem értenek egyet, mivelhogy a Szamarkandban élő orosz zsidók nem tartják a szombatot.

A bucharai zsidók szeretete Palesztinához, az ősi zsidó hazához egyenesen megható. Még a mai európai nemzeti zsidónak sem lehet erről fogalma. Beszéljen egy példa. Szafirnak az ázsiai Orosz bank igazgatójának apja meghalt, utolsó kívánsága, mint Jákobnak volt, hogy temessék

el Palesztinában, az ősök földjén. Turkesztánból az út Palesztinába elég veszélyes a kopár s vad törzsektől lakott vidékek között. Fia karavánokat fogadott, hogy apjának ezen utolsó kívánságát teljesítse. Az út hat hétig tartott a legnagyobb veszélyek között. Egyáltalában nem tisztelik azt a zsidó embert, aki legalább egyszer nem volt életében Palesztinában.

Héberül természetesen valamennyien beszélnek. De mivelik a perzsa nyelvet is. Azonkívül van külön idiomájuk.

Taskendban jelenik meg egy lapjuk, héber zsargon betűkkel, mint a mi zsargon lapjaink, nyelve a perzsa s szárd keveréke. Szellemi kultúrájuk nem olyan magas, mint az európai zsidóké, de ősrégi természeti zsidó erő duzzad bennük és minden faji jellegnek és szokásnak öntudatos büszke fenntartói.

Ekstein Wolf.

KISS ARNOLD: MIÉRT?

Borús égen borús árnyak,
Sötétszárnyú hollók szállnak,
Szállnak, szállnak fönn a légben
S eltűnnek a messzeségben.

Szívem fölött így lebegnek
Hangtalanul bús sejtelmek,
Nem tudom én, hogyan támad,
Honnan ered annyi bánat?

A sírásra okom nincsen,
S könnyet hordok a szívemben,
Tudja Isten, hogy a könnyem
Mért terem benn olyan könnyen?

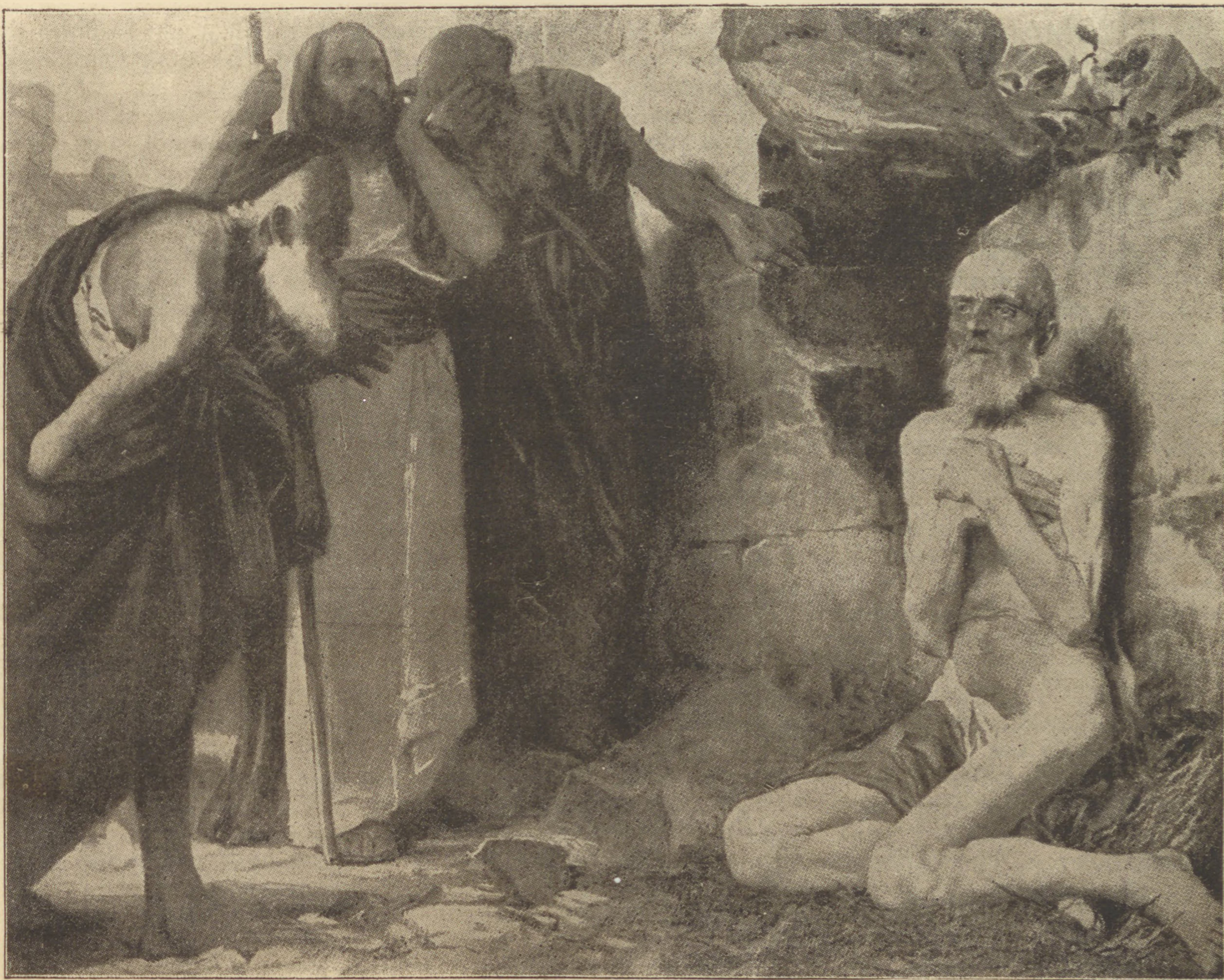
Néha csöndes merengésben
Elgondolom egész életem,
Leborulok két karomra,
S úgy hull könnyem az arcomra.

Fölzokogok titkon, halkan;
S jó az emlék hosszú rajban,
Mint a hollók fönn a légben —
S eltűnik a messzeségben . . .

Művészi kivitelű BEKÖTÉSI TÁBLÁK

a **Múlt és Jövő**
1918-iki évfolyamához

valamint az előbbi évfolyamokhoz
Ara portóval együtt 8 korona

Lavergne : Hiob und seine Freunde

Lavergne : Jób és barátai

SZENVEDŐ JÓB lett a zsidóság világszerte, különösen a legyőzött középeurópai hatalmak területén. Galiciában valóságos tömeggyilkolással, házak és zsinagógák felgyújtásával akarják a zsidókat az országból kiirtani. A volt Ausztria minden tartományából pogromokról, rettentő zsidómészárlásokról érkeznek hírek. És Magyarországon is egyre tart a zsidó népvándorlás. A falvakban nincs a zsidónak maradása sem a tiszta magyar, sem a vegyes nemzetiségi vidékeken. Rablások, fosztogatások, fenyegetések, ijesztések kergetik ki a zsidókat a községekből, amelyekben születtek és amelyeknek határain apáik és nagyapáik nyugosznak a temetőben.

Szenvedő Jób lett a zsidóság. Előbb elvesztette gyermekeit a csatatereken, felperzseltek házaikat a határokon, földönfutóvá tették a háborús területeken és most, hogy vége a háborúnak, mindenféle életére törnek és űzik, üldözik, mint a hajsolt vadat és szabad prédája lesz mindenkinek. Ilyen szomorú időszaka alig volt még a zsidóságnak.

És mégis, nem szabad kétségbeesnünk. Bízunk kell és hinnünk. Hinnünk Istenben s bízunk önmagunkban. Idegen segítségre nem bízhatjuk magunkat. A zsidóságnak, ha nem akarja megsemmisülését tétlenül nézni, meg kell szervezkednie az önvédelemre és a jövő feladataira. A zsidóság nem akar állam az államban lenni, nem akar területet hódítani és nem akar semmiféle privilégiumot. De gondoskodnia kell önfenntartásáról, ha nem akar végleg elpusztulni. Jóvá kell tennie a régi generáció bűneit, amely még szolgaságban nevelkedett és a húsos fazekakat nézte a legnagyobb üdvösségnek. Új generációt kell nevelni, amely a szabadságot a legtermészetesebb jogának tartja és a becsületet és a becsülést többre becsüli bizonytalan ideiglenes előnyöknél. Új generációt, amelyben nem a pénz, hanem a szellem uralkodik.

„Népem, vezetőid félrevezetőid voltak” — mondotta a próféta. Az új zsidóságnak meg kell választania a maga vezetőit, úgy hogy az Igazság útján járhassanak. (Dr. Szabó Géza)

Horr, forrong, változik körülöttünk minden. Hatalmas, nagy horderejű eseményeknek vagyunk részben lelkes, részben rezignált tanúi. Régi birodalmak buknak s új birodalmak vannak kialakulóban. És e pusztító tisztító viharban aggodó szemeink egyre nagyobbodó figyelemmel kísérik a négyezeréves zsidó nép küzdő, törekvő kis hajóját s szívszorongva lessük, partot ér-e, célját eléri-e? Beteljesedik-e kétezeréves, türelemmel, szívóssággal, csodálatos kitartással táplált reménye, meghallgattatik-e imája, melyet annyiszor naponta, örömben s bánatban egyaránt megismételt, megvalósul-e álma, hogy Izrael földje a zsidónak újra biztos, békés otthona lesz? Mindezen aggodalmakra, kérdésekre csak a távol jövő adhat határozott választ s ez a jövő a sűrű köd homályával van borítva. A jelenben lelkes, előrelátó férfiakra, buzgó nőkre van szükségünk ahhoz az önfeláldozást, szorgalmat igénylő nagy munkához, mely előttünk áll s ehhez a munkához okulást, reményt s kitartást a múlt történetéből meríthetünk. Ha olvasgatjuk az emberiség ókori történetének, a babilóniai korszaknak a római imperiumig terjedő történetét, csodálkozással állapíthatjuk meg, hogy a történet megismétlődik, hogy mennyire ráillenek az akkori események a szemeink előtt lejátszódó eseményekre s igazat adunk a bibliai zsidó bölcs modern történetírók által is sokszor megismételt szavainak: Ami volt, ugyancsak az, ami lesz, ami történt, ugyancsak az, ami történni fog, s nincsen semmi új a nap alatt. Vannak dolgok, melyről mondják: nézd ez új — rég megvolt az az ősi időkből, melyek előttünk voltak (Kohelet, IX, 9, 10).

Az események tömkelegéből ragadjuk ki azon eseményeket, melyek bennünket zsidókat leginkább érdekelnek:

Időszámításunk előtt 586-ban Babilon nagy uralkodója, Nebukadnezar győzelmi útjában legyűrte a kis zsidó népet, országát jóformán pusztává változtatta, templomát fölégette s a népnek nagyobb s tekintélyesebb részét kitelepítette Babilóniába. Az új telepések a virágzó, gazdag Babilóniában gyorsan akklimatizálódtak, alkalmazkodtak s földművelést, ipart és kereskedést űzván, jómódra tettek szert, sokan közülük meggazdagodtak s előkelő állásokba jutottak. Számosan annyira asszimilálódtak, hogy a hazafiak álmát, mely szerint majd újból visszakerülnek hazájukba s a zsidó állam újra feléled, nem akarták elhinni. De még a jámborok között is voltak olyanok, kik kétségbeestek Izrael jövő sorsa fölött, száraz cson-

tokhoz hasonlították magukat, melyek többé új életre nem ébredhetnek. Mintha a magyarországi zsidók többségét hallanók. Ha azt mondjuk nekik, hogy Palesztinából újra zsidó otthon lesz, ahol a zsidó gyűlölettől, üldözéstől, megvetéstől, félreismeréstől szabadon zsidó életet élhet, ahol békében, nyugalomban kifejtheti zsidó faji sajátosságait, ahol a vallás is egészségesen, természetesen fejlődhetik, ha azt mondjuk nekik, hogy az ősi héber nyelv, a zsidó nép nemzeti, szent nyelve, melyen a mi zsidóságunk csak nagy ellenszenvvel tanul meg olvasni, ismét élő nyelv lesz, nem akarják elhinni, tagadólag, sokszor gúnyos nevetéssel rázzák fejüket s azt mondják, hogy ez lehetetlen, A mi kételkedőinknek, a mi hitetleneknek is szól a Babilóniában élt nagy zsidó hazafinak, Ezekiél prófétának az ő kételkedőihez s hitetlenjeihez intézett hatalmas szózata, mely könyvének 37-ik fejezetében olvasható. A prófétát képzelete elragadja egy síkságra, ahol elszórt száraz csontokat lát. De a prófétának Isten nevében elmondott szózatára a csontok közelednek egymáshoz, inak jönnek rájuk, hús növekedik rajtuk, bőr borul föléjük s szellem száll beléjük. Így viszi el Isten Izrael népét régi hazájába s halottaiból újra feltámad a zsidó állam.

Mostanában a zsidó népgyűlések s újságok hangosak a keserű vádaktól a magyar zsidóság vezetői ellen, hogy rövidlátással irányították a zsidó nép sorsát, hogy csak saját érdekeiket s javukat tekintették. Érdekes, Ezekiél próféta is leggyönyörűbb beszédjében (34. f.) az akkori zsidó nép szomorú, hányatott sorsáért a gonosz pásztorokat okolja, „akik önmagukat legeltették”. „A zsiradékot megeszitek, a gyapjút felöltitek, a kövéret levágjátok, a juhokat nem legeltetitek... Azért pásztorok, halljátok az Úr igéjét: Mivel juhaim prédává lettek s eledeül a mező minden vadjának pásztor híján s pásztoraim nem viselték juhaimnak gondját, hanem önmagukat legeltették a pásztorok, de juhaimat nem legeltették a pásztorok, azért pásztorok, halljátok az Örökkévaló igéjét... ime én fordulok a pásztorok ellen s követelem juhaimat kezükből s elmozdítom őket a juhok legeltetésétől, úgy hogy nem legeltetik többé magukat a pásztorok... Mert így szól az Úr: ime itt vagyok én, hogy gondját viseljem juhaimnak... Kivezetem őket a népek közül, összegyűjtöm az országokból s leviszem földjükre s legeltetem őket Izrael hegyein, a medrek mellett s mind az ország lakóhelyein.

A Babilóniába telepített zsidó száműzöttek nemsokára nagy eseményeknek tanúi. Cyrus perzsa király lerázván Médiá igáját, úrrá lesz egész Perzsiában s Mediában s a hegemoniáért csakhamar felveszi a küzdelmet Babilóniával, melyet gyorsan legyőzött s 538-ban győzelmesen bevonult a fővárosba, Babilonba. Cyrust a le-

igázott vazallus népek nagy lelkesedéssel fogadták, mert Babilóniával szemben a haladást, az emberiséget, a kultúrát képviselte s bizonyos értelemben az ókori Wilsonnak mondható. A babilóniai elnyomó, népeket kíméletlenül leigázó, kifosztó s deportáló politikával szemben Cyrus az ellentétek békésen kiegyenlítő politikáját követte s a népek nemzeti sajátosságait tisztelőben tartotta.

A babilóni zsidókat is természetesen lázba s mámorba ejtették Cyrus sikerei. Nemcsak a gyűlölt Babilónia szupremáciájának bukását látták győzelmeiben, hanem egyúttal a messiási kornak s minden gyönyörűségének eljövetelét is remélték. Egy Babilóniában élt nagy, névtelen próféta üdvözli Cyrust, Messiásnak, Isten küldöttjének nevezi, s igazságról, jogosságról, örök békéről, népek szövetségéről (ברית עם), lefegyverkezésről álmódzik (Jezsajás 2, 42, 45. s más f.). Zsidó költők a gyűlölt babilóni zsarnok bukása fölött érzett örömknek énekekben adnak kifejezést. Egy ilyen éneket Jezs. 14-ik fejezete őrzött meg számunkra. Egyes részleteit mintha az ántánt győzelmét ünneplő poéta írta volna: „Mint szünt meg a zsarnok, megszűnt a kényuralom! Eltorzította az Örökkévaló a gonoszok botját, az uralkodók vesszejét. Aki népeket vert dühvel, szüntelen való veréssel, aki nemzeteket leigázott haraggal, szakadatlan üldöztetéssel. Megnyugodott, megpihent az egész föld, ujjongásra fakadtak. A ciprusok is örültek, a Libanon cédrusai: amióta fekszel, nem jő fel ellenünk, aki levágna... Mint hullottál le az égről, fényes csillag, hajnal fia, levágattál a földre, aki népek fölött sorsot vetettél. Tè pedig azt mondtad szivedben: az égbe megyek fel, Isten csillagain felül emelem trónomat... Ámde az alvilágba szállítanak le, a gödör hátuljába. Akik látnak, reád tekintenek... Ez az a férfi, ki megreszketteti a földet, megrendíti a királyságokat? Pusztává tette a világot s lerombolta városait, foglyait nem bocsátotta haza...”

S tényleg, kezdett megvalósulni a zsidó hazafiak álma, Cyrus 536-ban szabadságot adott a zsidóknak s kormányzói minőségben Jeruzsálembé küldte a Dávid király családjából származó Sesbazzart, akit szárnos lelkes hazafi követelt. Az első visszatérést még több, kisebb-nagyobb tömegű visszatérés követte. Hosszú ideig természetesen a külföldi nagy s virágzó zsidó centrumok szellemileg és anyagilag túlszárnyalták a szegényes életkörülmények között élő kis palesztinai zsidó közösséget, de körülbelül 300 éves, keserves szenvedésekben, nagy szellemi s vallási törekvésekben gazdag korszak után a zsidó nép saját földjén erőteljes, öntudatos néppé fejlődött, mely túlélte a perzsa birodalom bukását, Nagy Sándor birodalmának összeomlását, az utána következő káosz, országképződések s háborúk minden szenvedését, i. e.

160 körül lerázta a szír igát s ezzel kiküzdötte országának s vallásának szabadságát. Ezen időtől kezdve az egész zsidóság szellemi irányítása mindinkább a palesztinai zsidók kezébe került.

A zsidó nemzeti eszme ellenségei, amidőn a legnagyobb dicséret és elismerés hangján emlékeznek meg azokról a lelkes, kis tömegekről, melyek otthagyták a gazdag Babilóniát, hogy ezernyi ezer veszély, hányattatás, lemondás s nélkülözések között felépítsék régi hazájukat, ugyanakkor itt nálunk hazaárulóknak deklarálják azokat, halált kiáltanak azokra, kik megmaradván hű magyar állampolgároknak, fenn akarják tartani zsidó nemzeti jellegüket s az ősi föld föl-támasztásának szent munkájához lelkesedéssel ajánlják fel munkakészségüket s támogatásukat.

Ha a zsidó nép az akkori primitív, rendkívül kedvezőtlen körülmények között, egy nép életében nem túlhosszú idő alatt, keserves szenvedések s küzdelmek árán fenn tudta magát tartani, képes volt lassan konszolidálódni, országának az anyagi s szellemi fejlődéshez szükséges feltételeket megteremteni, úgy bizton remélhetjük, hogy sokkal kedvezőbb körülmények között, a fejlődés mai rohamosságával, a technika mai vívmányaival, az egész kultúr világ segítségével, pusztító háborúk, kényurak rosszakarata által nem háborgatva, sokkal rövidebb idő alatt fel fogjuk építeni a virágzó, szabad, lakosainak békét, fejlődést, kultúrát s jólétet biztosító Zsidóországot.

Adagio misterioso. M M su. *Langsam, mysterisch*

Soprani. *pp*
Ej-li . jo . hu ha . no . wi, Ej-li . jo . hu ha . tisch . bi

Alti I.
Alti II. *pp*
Eli . jo . hu ha .

Harmonium *sempre legato pp*

Ej . li . jo . hu ha . gil . o . di . Ej . li . jo . hu ha .

no . wi, Ej . li . jo . hu ha . tisch . bi . Ej . li . jo . hu ha .

Eli . jo . hu

Élijohu Hanowi. Szombatesti népdal

SOLL HEGYRŐL

„MIT CSINÁLTAK VOLNA A MORVA ZSIDÓK.“ Ezt a kérdést adja fel egy bécsi zsidó újság az olvasóinak. A morvaországi községekben állandó volt a viszály csehek és németek között. A zsidók eddig, mint osztrák hazafiak, a németekkel tartottak, ha az osztrákok nem is mutakoztak valami nagyon hálásnak a zsidók iránt. Most, hogy a csehek jutottak itt hatalomra, a zsidók ellen irtóháborút folytattak volna, ha azok továbbra is németeknek vallják magukat. Ha meg máról holnapra faj-cseheknek mutatkoznak be, a németek indítanáknak ellenük elkeseredett bojkottot. Még drasztikusabban alakultak a viszonyok Sziléziában. Bielitzben pl. a városi közigazgatás német, a kerületi kapitányság lengyel és a törvényszék cseh. Teschenben a városi közigazgatás német, a kapitányság és a bíróság lengyel, a vasuti kezelőség cseh. Némely városban ez a beosztás is napról napra változik. Mit tehettek tehát egyebet a morva és sziléziai zsidók, minthogy hitközségeik hivatalos kongresszusán kimondották, hogy csatlakoznak a prágai zsidó nemzeti tanácshoz és külön nemzetiségként szervezkednek. „Ha a zsidók, akik vegyes nyelvű országokban különböző nemzetiségek között szétszórva élnek, fenn akarják magukat tartani, akkor nekik is arra kell törekedniök, hogy nemzetnek ismerjék el, hogy ők is részesülhessenek abban a védelemben, amelyet a békekongresszus a nemzetiségi kisebbségnek statuálni fog.“ Ezt írja az anticionista Österreichische Wochenschrift. Nálunk meg zsidó hiperhazafiak háttámadták a temesvári, máramarosszigeti és kolozsvári zsidókat, akik hasonló viszonyok közé kerülve, zsidó nemzeti tanácsot alakítottak és rutének, románok, szerbek, szászok szorítói között leghelyesebbnek találták, ha egyszerűen zsidóknak vallják magukat.

A BOJKOTT csúnya dolog, akármilyen téren akarják keresztül vinni, hát még szellemi dolgokban, ahol csak a nyílt versengésnek és kölcsönös meggyőzésnek van helye. A magyar zsidóságban pedig van egy szerencsétlen csoport, amely végleges bukása előtt „in judaicis” is ezt a középkori eszközt akarja igénybe venni, hogy zsidó monopóliumának zavartalan manipulációit az emberi kor végső határáig biztosítsa. Bojkottálni mindenkit, aki nem hajlandó az ő rozzant szekerekét tolni. Kiközösíteni mindenkit, akinek a zsidó ügyekről más nézete van és általában mindenkit, aki zsidó ügyekben némileg jártas és lelkiileg érdekelt, és akik esetleg bepillantást nyerhetnek a hamis kártyákba, amelyeket rendíthetetlen játékkedvvel akarnak

tovább keverni. A jövedelmező zsidó állások összehalmozói, akik most a pesti izr. hitközség elnöki állását is akarják maguknak „átszervezni” nagy fizetéssel, a régi rendszernek bukott emberei, akik zsidó méltóságok révén akarják jelentéktelen személyüket az új közéletbe visszacsempészni és alázatos bérenceik, akik zsidó sebeiket mutogatva könyöradományokkal akarják zsebeiket megtölteni — nem akarnak együtt dolgozni a cionistákkal, akik királyi, udvari és egyéb tanácsosi címekre való kilátás nélkül testükkel lelkükkel akarják a zsidóságot szolgálni és magyar állampolgári kötelességük teljesítése mellett a zsidó nép fentartását tekintik legfőbb céljuknak. A „még-zsidók” és „fél-zsidók” bojkottálni akarják az egész zsidókat és nekik túl-zsidókat, akik az ő értéktelen fél munkájukkal elégedetlenek. De a magyar zsidóság már nagykorú lett és nem fogja soká tűrni a pásztorokat, akik, a próféta szavai szerint, csak önmagukat legeltetik.

PROGRAMMKISAJÁTÍTÁS. Nem új eszme ez. A nagy politikában gyakori eset volt, ha erkölcstelennek tartották is. A zsidó közéletet azonban nem a „politika” kell hogy irányítsa, hanem az etika. Ha tehát megalakul egy ellenzéki zsidó csoport, amely a zsidó közéletet zsidóbbá akarja tenni, aztán jön az „íródiák” és ügyes fogással elcseni annak programját és egyszerűen aláírja a régi cég nevét, ez nem tekinthető sem erkölcsös, sem zsidó cselekedetnek. De logikusnak sem, mert mindenki joggal kérdezheti, ha a „régicég” ezt a gyönyörű programot akarja megvalósítani, miért nem tette eddig, amikor még hatalmon volt és könnyen tehetette? Miért „igéri” éppen most, amikor már senki sem bízhat az ígéretében? Vagy talán a túlbuzgó íródiák megbízás nélkül csente el és csempészte alá főnökeinek a programot jó honorárium reményében?

LEMBERG mint feltépett seb sajog ma minden zsidó ember szívében. Ez már nem pogrom volt, abban az értelemben, ahogy a szó ma szalónképesé lett. Lemberg föléje kerekedett Kiseneffnek, Mohilevnek és minden régi s újabb orosz borzalomnak. Sőt túltett még a középkori zsidómészárlásokon is. Felkoncolt és megégetett zsidó mártírok ezrei, földönfutók tízezrei vették be Lemberg nevét a zsidóság legnagyobb tragédiájába. És ahol zsidók laknak, mindenütt óriási tiltakozó gyűlések harsogták bele a világ fülébe az égbekiáltó bűnt, amit a „lengyel hősök” az emberiség ellen elkövettek. Nálunk nem tartották szükségessé az „illetékesek”, hogy tiltakozó gyűléseket hívjanak egybe. Rendben van. Szerintük az izr. vallású magyar és az izr. vallású galíciai más-más faj és semmi közük egymáshoz. De amikor a cionisták hatalmas tiltakozó népgyűlést rendeztek a leMBERGI pogrom ellen, a más fajúak egyszerre kisütöttek, hogy ez idézte fel nálunk a pogrom-pánikot. Holott a fentemlített logika szerint, abból, hogy LEMBERGben bántották az izr. vallású lengyeleket, egyáltalában nem következik, hogy itt is haragudjanak az izr. vallású magyarokra, akiknek előbbiekhöz semmi közük. (Secundus)

Aki szereti gyermekét

és azt kívánja, hogy el ne távolodjék a zsidóságtól, rendelje meg számára a

„REMÉNY”

ifjúsági folyóiratot. Kellemes olvasmányok, szép képek. Szórakoztat és oktat. Nevel és gyönyörködtet. A legkiválóbb írók a munkatársai. A „REMÉNY”

:: október elsejétől kezdve KÉTHETENKÉNT jelenik meg ::

:: Előfizetési díja egész évre 16 korona ::

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Magyar-utca 3. szám

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

IX. ÉVFOLYAM.

Kilencedik évfolyamába lép a Mult és Jövő. Az a remény, hogy új évtizedünk már békés, normális viszonyok között indulhat meg, fájdalom, nem vált valóra. Az átmeneti idő súlyos válságai még nehezebbé teszik nagy feladatainkat, amelyek ma kétszeres fontossággal bírnak. Nincs itt az ideje most, hogy reflexiókba fogjuk a Mult és Jövő vegzett munkáját és programját. A magyar zsidóság ismeri azt a kulturális missziót, amelyet mindig hűségesen és adozatkészen teljesítettünk. Kíső zaj és múló lárma helyett a zsidóság belső, örök értékeit műveltük, mindazt, ami a zsidóságnak tartalmat ad és dicsőségére válik. Amellett kifelé és befelé egyaránt becsületes szókimondással foglalkunk állást minden aktuális kérdésben is, amely a zsidóság életébe és jövőjébe vág.

A jövő nagy problémái közepette zsidó feladatunk magaslatán kell állanunk. Olvasóinkat és híveinket arra kérjük, támogassanak bennünket azzal a lelkesedéssel és szeretettel, amellyel eddigi munkánkat kísérték. A még folyton emelkedő papír- és nyomdai árak mellett csak úgy tudjuk fedezni a munkánk művészi kiállításával járó horribilis költségeket, ha mindenki pontosan kiegyenlíti előfizetési díját és a drága példányok nem vesznek kárba. Ahonnan a pénzt utalványon feladni nem lehet, küldjék be ajánlott levélben, vagy utalják át csekken valamelyik bank útján.

Az előfizetési díj egész évre 50 K, díszkiadásban 70 K. Bekötési tabla 8 K.

KEDVES ELISMERÉS. Amióta a Mult és Jövő megindult, nemcsak a művelt zsidóság kíséri figyelemmel és szeretettel, hanem a másfelekezetűek is, akik a zsidó tárgyban az egyetemes irodalmi és művészi értéket becsülik. Érsekek és püspökök könyvtárában is ott találhatók diszes kötetű évfolyamok a Mult és Jövőnek, amelynek egyik nemes missziója, hogy a zsidóság kulturális értékeit nemcsak a zsidósággal, hanem a külvilággal is megismerteti. Az előfizetési megajánlások alkalmával érkező levelekből közöljük a tiszántúli egyházkerület híres püspökének, dr. Baliházár Dezsőnek alábbi szíves sorait:

Kedves Doktor Úr, becses lapjának, a magas színvonalon álló, gyönyörködtető és építő Mult és Jövőnek úgy én, mint családom minden egyes tagja buzgó és lelkes olvasói vagyunk.

Higyje el, nagy lelki gyász volna nekem, ha a Mult és Jövő egyetlen száma is a súlyos viszonyok miatt elmaradna.

A történelmi, erkölcsi és esztétikai szépnek zászlóját vigye, Doktor úr, továbbra is fennen előre. Adja az Isten, hogy a zászlóban én és az enyéim is minél tovább gyönyörködhessünk.

Szeretettel üdvözlöm, kész híve:

Debrecen, 1918 dec. 20. Dr. Baltházár Dezső.

HERCZEL MANÓ PROFESSZOR. Aki az emberek ezreit és tízezreit mentette meg a haláltól, a saját korai életével rója le adóját a kérlelhetetlen Halálnak. Herczel professzor neve fogalom volt és közszájon forgott mint a betegek jótévő reménye.

Az orvosi tudománynak legtökéletesebb ágát, a sebészetet művelte és kezében bámulatraméltó, megállapodott biztossággal mozgott az operálókés. Határozott művésze volt a hivatásának, mintaképe a kiváló orvosnak, akiben a fölényes dologbeli tudás, a teljes otthonosság nyugalma nagy emberismerettel és melegszívű emberszeretettel párosult. Elsőrendű szaktekintélynek ismerték el különösen a vakbél-, vese-, rák-műtétek terén és az orvostudományi irodalomnak világraszóló jelentőségű fejezetei azok a tanulmányok, amelyeket vizsgálódásairól följegyzett. Az agyában, a vérében Európa kultúrája élt, benne nemcsak egy éles, tudós elme szünt meg, hanem egy mély filozófuskedély is. Egy szegedi zsidó házból indult útnak. Kivételes tehetségével a heidelbergi egyetemen tűnt fel, ahol előbb asszisztense volt Csejny professzornak, a rákbetegség neves kutatójának, majd magántanár lett. Budapesten eleinte a Szent István-kórházban működött, azután a Rókus-kórházhoz került és idővel Navratil tanár örökébe lépett, mint a sebészeti osztály főorvosa. Dicsőséget és vagyonot szerzett, megkapta a magyar nemességet és a báróságot, de a hivatalos orvosi világ igen fukarul mérte a számára az elismerést. Ő maga egyáltalán nem is pályázott erre és távortartotta magát az úgynevezett hivatalos orvosi köröktől.

Bizonyára része volt ebben a világhírű professzor zsidó voltának is, amelyet ő sohasem ismerekedett elrejtani. Mikor egy lap Herczel kitéréséről adott hírt, a professzor a legnagyobb felháborodással utasította vissza ennek a feltevesnek még a gondolatát is. „Egy Herczel nem lehet testvéreinek árulója” — mondotta munkatársunknak. A nagy orvos-professzor halálát özvegye, fia és leánya, és velük az egész ország gyászolja.

Olvasóinkat kérjük, hogy a mai számunkhoz mellékelt levelezőlap felhasználásával a Mult és Jövőnek minél több új hívet szerezzenek.

MEGJELENT

PATAI JÓZSEF

új könyve:

KABALA

LELKEK ÉS TITKOK

Kabbalisztikus novellák,
legendák és chászidmesék

Ára 10 korona. A Mult és
Jövő előfizetőinek 6 korona.

:: Portó 70 fillér. ::

Legszebb ajándék a könyv!

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

CHANUKAÜNNEPÉLYEK. A Makkabea cionista egyetemi hallgatók köre az idén is nagyszabású makkabeusi estélyt rendezett. Kallus Samu elnök megnyitja és Kwartin főkantort gyertyagyújtása után Balassa Jenő, a Vígsház kiváló művésze elszavalta Patai József „Bús lángok” című ünnepi ódáját nagy hatással. A lelkes taps után a művész előadta Patai „Egyszer volt” című híres versét, amely majdnem minden chanukaünnepély programján szerepel és szavalóversenyeknek is állandó darabja. Balassa minden strófának azonos refrénjét oly művészi hatással hangolta össze a tartalommal, hogy a hallgatóságból kiváltott teteszívihar többször félbeszakította. Végül Bialik „Áldás” című versét szavalta el Patai fordításában. Somogyi Adrienne énekszámát után dr. Hajdu Miklós lélekemelő beszédben kapcsolatba hozta az ünnepet a gyásszal, mely a lemergi pogromokból a zsidóságra árad. Közreműködtek még Lewi Jaques, az ismert jeles varsói színművész, Major J. Gyula több szerzeményével, Déri Jenő operaénekes, Kálmán Oszkár, Holder József mélyhangulatú héber verseket olvasott fel.

Az „Óbudai Zsidó Irodalmi Társulat” chanukaünnepélyén az ünnepi beszédet Kemény Ernő tartotta, majd Barta Antal elszavalta Csernichovszky Chanuka-fantáziáját Patai fordításában. Weisz Dezső zongorajátéka után Tucker Sándor előadta Patai József „Eljőstök-e” című költeményét. Politzer Sándor és Weisz Dezső együttese és Weisz József szavalata után Varannai Aurél mondotta a zárszót.

Az erdélyi zsidóság lelkes megmozdulásának jegyében a Chanukaünnepet Kolozsvár minden zsidó egyesülése megülte. A templomban Glasner Mózes főrabbi tartott ünnepi beszédet, melyben az erdélyi zsidóság mozgalmát a Makkabeusok harcához hasonlította, s lelkes szavakban hívta fel híveit, hogy sorakozzanak azok mögé, kik a zsidóság érdekeiért harcolnak. Az egyetemi ifjúság zsidó egyesülete, az Ezra, november hó 30-án tartotta meg Chanuka-ünnepélyét, melyen nemcsak az egyetemi ifjúság, de a város minden rétege részt vett. Az ünnepi beszédet Székely Béla, lapunk régi munkatársa mondotta, majd Becski Irén nagy hatással szavalta el „Riadó” c. versét. Az ünnepélyt Kollár Sándor mérnök-hadnagy tartalmazta előadása zárta be, melyben a zsidóság nemzeti megmozdulásának jelentőségét fejtegette. A kolozsvári zsidó kispárosok egyesülete, a „Poale Zedek” teaestélyt rendezett, melyen Klein Jakab, Mark Juda, Nuszbaum Éliás és Rimóczi Jakab beszéltek. Schwarz Ignác nagy hatással mondott el egy régi zsidó költeményt. Az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség nevében Székely Béla mondott beszédet. A „Migdal Oz” egyesület, melybe a vallásos zsidók tömörülnek, szintén értékes chanukaünnepélyt rendezett.

„A HÉBER NYELV ÉS A HITOKTATÁS” címen tanulságos megjegyzéseket kaptunk Fleischer Lipóttól, a temesvári-józsefvárosi orth. elemi iskola igazgatójától, aki Wachberger Mózesnek a „Múlt és Jövő” novemberi számában megjelent cikkével kapcsolatban szintén konstatálja, hogy a mai hittanítás, de még inkább a bibliai tanítás az elemi és a középiskolákban egyaránt csődöt mondott. Az okot Fleischer igazgató a magyarországi általános zsidó viszonyokban keresi és főleg az asszimiláció hódításában. A héber nyelv kultuszának otthona Oroszország, Galicia, melegágya a chéder, a jesiva, míg a nyugateurópai iskola heti két órát ad csak az egész zsidóságnak. Még a zsidó iskolák az asszimiláció apostolai is olyan ifjú zsidóságot neveltek, amelynél a héber nyelv szép keleties hangja süket fülekre és hideg szívekre talál. Ha volna pl. nálunk zsidó autonómia és a zsidó iskolák órarendjét nem az állami tanfelügyelőség, hanem a zsidóság lelkes és igazán zsidó vezetői állapítanák meg, lehetne itt is valami eredményt elérni, követeljük tehát a zsidó autonómiát és addig is zsidó érzésű és zsidó tudású tanítói gárda kellene, amely az izr. felekezeti iskolák irányát zsidóbb mederbe terelné. Új alapokra kell tehát fektetni a zsidó tanítóképzést is, mert enélkül még a zsidó autonómia sem segít ki bennünket a hitoktatás szégyenletes csődjéből.

DR. NEUMANN EDE nagykanizsai főrabbi, az Országos Rabbi-Egyesület elnöke életének 60-ik évében elhunyt. Tisztelet és szeretet övezte élete útját, őszinte, nyílt jellege, szerény modora és jóságos közlékenysége mindenkint lebilincselte, azokat is, akiket a zsidóságról való felfogásuk elválasztott tőle. Valóságos humanista volt, a szó történelmi értelmében. Az I. M. J. T. kiadásában megjelent művei maradandóvá teszik a nevét, amelyet a „Magyar Izrael” folyóirat alapításával és szerkesztésével is népszerűvé tett. Kiváló mestere volt a szónoklatnak is, amelyben a klasszikus irány hívének mutatkozott. Halála fájdalmas vesztesége az egész magyar zsidóságnak.

MEMORANDUM. A nemzetiségi vidékeken lakó zsidóság, mint legutóbb is megirtuk, súlyos helyzetbe került. A szerbek, románok, csehek, tótok nem akarják a zsidókat magyaroknak elismerni és azokat, akik ezt hangoztatják, mint túlzó sovínisztákat túsóknak viszik el. Az asszimilációs zsidó politika egyszerű konzekvenciája szerint, miután a zsidóság csak felekezeti, az új viszonyok közt a nemzetiségi vidékeken a zsidóknak izr. vallású szerbekké, románokká és tótokká kell asszimilálódniok. Hogy a magyar zsidóság egységét megmenthesse és így a nemzetiségi vidékeken továbbra is a magyarság támasza lehessen, dr. Dohány Gyula százados-hadbíró, a temesvári és erdélyi zsidó nemzeti szövetség nevében memorandumot terjesztett a magyar kormány elé, mely szerint „kívánatos lenne, hogy jelentse ki a kormány, hogy a magyar zsidóság nemzetiségi szervezkedésének helyességét és szükségességét elismeri.” Ennek külpolitikai előnye is volna, mert a béketárgyaláson a magyar kormány — mondja a memorandum — szemben fogja találni magát Észak-Amerika, Anglia, Csehország, Ausztria, Galicia, Oroszország zsidó nemzeti tanácsainak és szocialista szervezeteinek (Poalé Cion) delegátusaival, akiknek a mandátuma a palesztinai nemzeti otthon alapításán kívül arra is szól, hogy minden kultúrállamban az ottmaradó zsidóságot mint nemzetiségi kisebbséget elismerjék és politikai jogokkal felruházzák. A békekonferencián tehát a magyar kormánynak újból azzal a szemrehányással kellene majd találkoznia, hogy nem vallja be híven a nemzetiségi viszonyokat, mert kizártnak fogják tartani, hogy egy milliós zsidóságnak egyáltalán ne legyenek nemzeti igényei. A felfektetendő zsidó nemzeti kataszter szerint a lélekszám arányában részesednék a zsidóság az egyes nemzetiségi alakulatokban az állami, tartományi, községi képviselőletben. Ugyancsak ebben az arányban részesítendő az állam, tartomány, község kulturális költségében. Ezen kiadások felhasználása autonóm hatáskörben történik. Így jogosult lesz a zsidóság zsidó iskolákat fenntartani, amelyekben zsidó szellemben, de túlnyomó részben kétségtelenül magyar nyelven fognak tanítani, miután az egymilliónyi zsidóság érintkezési nyelve a magyar.

A kormány válaszát kell látni abban a sürgönyben, melyet Jászi nemzetiségi miniszter dr. Blankhoz, a máramarosi zsidó nemzeti szövetség kérdésére intézett. A miniszter a zsidó nemzeti tanács felállításának jogosságát elismeri. Ennek megfelelően Erdélyben, a Bánátban és a Felvidéken nagy arányban folyik a zsidóság nemzeti szervezkedése.

„ZSIDÓK NE TÖRTESSENEK!” Nem antiszemita mondják ezt, hanem népük sorsát féltő komoly német zsidók, akiknek egyik nagy országos egyesületében hangzott el ez az intó szó. „Zsidók ne törtessenek közéleti szereplésekre, tartózkodást parancsol a zsidóság érdeke. A közpályán, a fórumon látható zsidó szemétt szúr mindenkinek és a legbecsületesebb munka mellett is csak antiszemita must csinál. A zsidóságnak semmiképp sem használ az ilyen zsidó, mert éppen zsidó voltára való tekintettel nem mer igazságos zsidó ügyet sem támogatni, kifelé pedig csak irigységet kelt és minden bajt neki és rajta át a zsidóságnak tulajdonítanak. A zsidó közszereplési ambíció nyersen kielégítést a zsidóságon belül.” Ezt mondták a német zsidók, de mondhatták volna a magyar zsidók is.

HÄNDLER SALAMON. A legkiválóbbak közül is kevesen indultak neki a zsidó közéletnek annyi készülettel, zsidó tudással és lelkesedéssel, mint Händler Salamon, a Makkabea harcok ifjú apostola. És amikor hosszú küzdelem után a célhoz közeledett, lesújtott reá a tragikus Halál. A zsidó irodalmának és a zsidó mozgalmak és különösen a cionizmus irodalmának legalaposabb ismerője volt. Egy füzet is megjelent a zsidó irodalom és művészet lényegéről. Utóbb pedig doktori disszertációul a jiddis nyelv filológiájával foglalkozott. Händler halála súlyos vesztesége a jövő magyar zsidóságának.

AZ UKRÁNIAI ZSIDÓK. Grigor Sidorenko, a Kelet-Ukrán köztársaság párisi követe és dr. Basil Paneyko, a Nyugat-Ukrán köztársaság külügyi államtitkára átutaztak Budapesten. Munkatársunknak, Guttmann Mórnak alkalma volt a két államférfiúval beszélgetést folytatni az ukrán zsidók helyzetéről. Mindketten kijelentették, hogy a wilsoni elvek alapján állva, a zsidók megkapják a nemzeti kisebbségeket megillető összes jogokat s a nemzeti szervezet kiépítéséhez szükséges összes anyagi eszközöket. A zsidók nemzeti képviselőket kapnak a törvényhozásban és igazgatásban, ami elejét veszi minden esetleges jogfosztásnak és elnyomásnak a jövőben, a kulturális autonómia pedig lehetővé teszi a zsidó kultúra szabad fejlődését.

A TEMESVÁRI ZSIDÓ IFJÚSÁGI KÖR december hó 15-én a temesvári hitközség dísztermében megtartotta első gyűlését. A gyűlés előadóiként Marmorek Sándort, a Temesváron időző világhírű orvostanart és dr. Gábor Dezső mozgóképszínházi igazgatót kérték fel. Marmorek Sándor gyűjtő hatású beszédben kötötte lelkére az ifjúságnak a zsidósághoz való ragaszkodást, elébük festette a nagy-szerű és ragyogó jövőt, mely a zsidóságra vár és felhívta az ifjúságot, hogy készüljön fel arra kellő tudással és kellő zsidó érzéssel, hogy e jövő kiépítésében résztvehessen. Dr. Gábor Dezső a Zsidó Ifjúsági Kör működési irányát jelölte ki beszédében; az általános művelődést, a régi és új zsidó kultúrmunka tanulmányozását, a zsidó érzés ápolását, a zsidó személyi jótulajdonságok fejlesztését ajánlotta az ifjúság feladatául, hogy az új világrendben, melyet az ifjúság, midőn az életbe lép, Magyarországon találni fog, méltó helyet biztosítson a zsidóság számára. Weinberg Ferenc revüje az elmúlt hét eseményeiről és Székely Alice szavalata egészítette ki az ünnepi gyűlés műsorát.

A MÁRAMAROSSZIGETI ZSIDÓ LEÁNYOK KULTÚR-EGYLETÉNEK november hó 24-én tartotta első évi közgyűlését. Káhán Klára elnök tartalmas megnyitójában beszámolt az egylet évi tevékenységéről, majd ecsetelte azt a programot, melyet a mai radikális világáramlatok alakulása révén a zsidóságnak követnie kell. Freund Bianka pénztári jelentése után Bátor József a zsidóság szomorú helyzetét festette, majd szép tanulmányban kifejtette a zsidóság történelmi hivatását a múltban és a jövőben. Ezután dr. Blank Illés indítványára elhatározták, hogy üdvözlik az új demokratikus népkormányt, követelik a fosztogatások által okozott károk megtérítését, a zsidó nép képviseltetését a békekonferencián és a zsidó nép felvételét a szabad nemzetek szövetségébe, Palesztina berendezését a zsidó nép számára, a zsidók teljes és tényleges egyenjogúsítását az összes országokban, nemzeti autonómiát kulturális, szociális s politikai téren a zsidóságnak oly országokban, hol nagyobb tömegekben laknak; egyéb országokban is, ha a zsidó lakosság igényt tart reá. Az új tisztikar a következőképp alakult meg: elnök Káhán Klára; alelnökök Klein Flóra, Káhán Riza; főtitkár dr. Blank Illés; titkár Demján Miksa; pénztárnok Freund Bianka; h. pénztárnok Weisz Lujza; ellenőrök Salzberger Rózi, Perl Margit; jegyzők Szmuk Ilonka, Blank Rózi; könyvtárnokok Weisz Cili, Thau Anna; háznagyok Berger Amália, Petrover Eta; főrendező Báthory József; rendezők Gál Ilonka, Dávid Ilonka, Klein Flóra, Wagner Lala, Kaufmann Sári és Fried Rezső.

AKNAMUNKA A „REMÉNY” ELLEN. Két év óta jelenik meg dr. Molnár Ernő szerkesztésében önállóan a „Remény” s ez idő alatt meghódította a magyar zsidó ifjúságot, amelybe zsidó tudást, zsidó önértéket és zsidó lelkesedést oltott. Október óta a „Remény” kéthetenként jelenik meg gazdag és változatos tartalommal és ez azt a hiedelmet keltette némelyekben, hogy az a nagy és küzdelmes erkölcsi munka, amelyet a „Remény” végez, már jövedelmező üzlet is. Megindult tehát az aknamunka a „Remény” ellen, először azon a címen, hogy a „Remény” „cionista”, mert képeket és cikkeket közöl Palesztináról is. Most, hogy az Orsz. Iroda „hechser”-t adott a Palesztina-munkára, „izr.” analfabéták hirtelen felfedezték a modern zsidóságot, a pedagógiai érzéket és az irodalmi ízlést, amit egy lapról mindenesetre nem a „konkurrencia” szokott megállapítani. A „Remény” azonban az aknamunkával nem törődve, haladni fog a maga útján, hogy a magyar zsidó ifjúságot továbbra is zsidó öntudatra és a zsidó eszmények ápolására nevelje. Amiről teljes garanciát nyújt a „Remény” tudós és poéta szerkesztője és előkelő munkatársainak nagy és kiváló gárdája.

MIZRÁCHI MOZGALMAK. A „Mizrachi” konzervatív cionisták szervezete, a Palesztina-kérdés előtérbelépése folytán mozgalmassabb életet fejt ki. A Zürichben felállított „Mizrachi Korrespondenz-Bureau” könyvatot ad ki, mely a szervezet minden fázisáról tudósítja a sajtót. Palesztinában a Mizrachi alkotja az összekötőkapcsot a cionista világszervezet és a konzervatív zsidók között és ez a feladat vár reá mindenütt. Frankfurtban mozgalom indult meg az „Aguda-ifjúság” részéről, hogy a vallásos elemeket egyesítő „Aguda” (szövetség) egyesüljön a vallásos cionisták Mizrachi szervezetével. „Egyesülnünk kell — írja a frankfurti Isr. Familienblatt —, hogy megmenthessük Ziónt a Tóranak és a Tórárt Ziónnak.”

Itt említjük meg, hogy Budapesten december 12-én a magyarországi Mizrachi-szervezet nagygyűlést rendezett a régi képviselőházban. Felszólaltak Lindenbaum Lipót elnök, Guttmann Mór, Lebovics Lipót, Bettelheim Samu és Korngrün Fülöp. A nagygyűlés hallgatói közül sokan csatlakoztak a Mizrachihoz, amely nálunk is új életre kél.

Megszervezkedett a Mizrachi ifjúsági egyesülete is. Elnökül: Mayer Ignácot; alelnökül: Strausz Hermant és Schlésinger Dánielt választották meg. Jelentkezéseket elfogad a titkár: Klopfer Dezső, Budapest, VI., Király-u. 8.

MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAP

Pályázat.

A Magyar Zsidó Irodalmi Alap a következő pályatételeket írja ki:

1. A zsidóünnepok poézise novellák, allegóriák, dramolettek sorozatában.

Pályadíj 1500 kor.

2. Történelmi elbeszélés vagy novellasorozat.

Pályadíj 1500 kor.

3. A zsidó mese- és mondavilágból.

Pályadíj 1500 kor.

A pályadíjnyertes művek kiadási joga az Irodalmi Alapot illeti meg. A kiadványok könyvkereskedői hasznából a szerzők megfelelő részesedést nyernek.

A művek a Múlt és Jövő szerkesztőségéhez küldendők.

Benyújtási határidő 1919 május 1.

Budapest, 1919. évi január 1.

Dr. Hevesi Simon. Báró Kohner Adolf. Dr. Patai Józset.

HITKÖZSÉGI ÚJPART alakult a főváros leglelkesebb zsidó csoportjaiból, azzal a céllal, hogy a legközelebbi választások alkalmából igazi zsidószellemű képviselőtestület és előljárárság kezébe kerüljön a pesti hitközség vezetése. Az erős szervezkedés, amelyet nemes zsidó idealizmus hevít, biztosítja az új pártnak a győzelmet.

ÚJ ZSIDÓ POLITIKAI HETILAP indult meg Kolozsvárt „Új Kelet” címmel Székely Béla és Marton Ernő szerkesztésében. Az új lap első számai arról tanuskodnak, hogy a magyar zsidóság elevenen szerkesztett, igaz zsidó érzéssel telített orgánummal gazdagodott az Új Kelettel, mely máris nagy népszerűsége tett szert. Az új zsidó hetilap előfizetési ára egész évre 30 korona. Cím: Új Kelet, Kolozsvár.

EMLÉKEZÉS RÉGI HÉBER KÖLTŐKRE. Mélyen tisztelt Szerkesztő úr! A Mult és Jövő október havi számában „Egy héber költőről” című cikkében Sonnenschein Sámuel úr volt oly szíves Szerkesztő úrnak a „Magyarországi héber költőkről” az Imitben tartott előadása kiegészítéseiül csekélységemről is megemlékezni. Szerkesztő úr engedelmével e helyütt kívánok neki hálas köszönetet mondani azért, hogy feledésbe ment héber költői munkásságomra a figyelmet felhívta, de még sokkal inkább azért az igazán nemes és minden elismerésre méltó buzgalmaért, hogy még a harctér nyomasztó körülményei között is talált rá időt és módot, hogy benső szeretettel és meleg érdeklődéssel foglalkozzék Szerkesztő úr valóban nagybecsű és hézagpótló tanulmányával.

Nemes példája arra buzdít, hogy héber irodalmunk néhány lelkes és kiváló munkására — kiknek baráti köréhez tartozni szerencsés voltam, de akik a mai nemzedék előtt már szinte teljesen feledésbe merültek — irányítsam a Mult és Jövő fogékony és megértő olvasóinak figyelmét.

Említést kívánok tenni a zsidó teológusról és szépszavú költőről, dr. Ungár Jakabról is. Magyarországon, Homonnán született, tanulmányait hazánkban és Németországban végezte, majd az égeri hitközség főabbija lett, összegyűjtött szép versei „הגנין בבני” cím alatt jelentek meg, ezenkívül számos és igen értékes tanulmány heber folyóiratokban.

Bizonyára kevesen emlékeznek már Fischer Jakabra, ki Galgócon és Szereden zsidó iskolákban tanítókodott, majd utóbb visszavonulva, teljesen a héber irodalomnak szentelte életét. Számos szép költemény és prózai dolgozat jelent meg tőle különböző héber folyóiratokban, később Pozsonyban megalapította és szerkesztette két éven át a „יהודי” című s a maga idejében igen kedvelt héber szépirodalmi lapot. Önálló kötet is jelent meg tőle „ראש הקורה” címen, amely L. Aug. Frankel „Der Primator” című művének a fordítása. Több alkalmi héber költemény is jelent meg tőle, melyek a nyelvezet könnyed folyékonyága által feltűnést keltenek.

Fel akarom továbbá idézni a jeles héber írónak és gondolkodó tudósnak, Löw Jakabnak emléket. A híres ujhelyi izr. mintaiskolának igazgatója volt. Sok szép vers és éles elmére valló tanulmány szerzője, melyek a „Kochbe Jizchak” és más héber lapokban láttak napvilágot. Összegyűjtött kiváló verseit kívánságára én rendeztem sajtó alá és láttam el előszóval. Sajnos, hogy a „השומר” név alatt nyomtatásra teljesen előkészített kézirat írójának közbejött halála miatt nyomtatásban nem jelenhetett meg; hogy mi lett ez érdekes kézirat sorsa, nem tudom.

Nemeslelkű és rajongó munkása volt irodalmunknak Schmerl Herz is, ki Zemplén-Buttykán született és a híres dr. Hildesheimernak éveken át volt jeles tanítványa. Sajnos, az élettől való küzdelem korán összetörte ez ábrándos poétalélek magasba törő irodalmi terveit. 1912-ik évben halt meg szegényen és elhagyatva, Chicagóban. Művei és versei szintén a „Kochbe Jizchak” héber folyóiratban jelentek meg, melyek későbbben általam előszóval ellátva, „אבני שפה” című könyvben foglaltattak össze. Említésre méltó, hogy fiának jobban kedvezett a sors, ő Londonnak hírneves főabbija.

Nem lehetett célja e szerény írásnak, hogy irodalmunk e derék munkásait érdemük szerint méltassam, de meggyőződésem szerint talán hasznos munkát végzek azzal ha nevükre és műveikre az irodalmi körök, főleg pedig a mélyen tisztelt Főszerkesztő úrnak figyelmét felhívom, mert hitem szerint méltók arra, hogy ha egykor a Magyarországi héber irodalom rendszeres műve megjelenik, nevükről is említés tétessék.

Kedves fiatal barátom visszaemlékezik cikkében, hogy mily szívesen időztem lelkes körökben s mennyire meghatott ifjú buzgalomuk és buzdításuk írói munkám folytatására, hiszem is, hogy meg találkozni fogunk e lapok hasábjain. „Áni jséno vlibi ér.”

Budapest, 1918 november havában.

Mély tisztelettel, Szerkesztő úrnak igaz híve,
Molnár Ármín.

TOMSCHINSZKY MINNIE, a zseniális fiatal hegedűművész koncertje olyan osztatlan sikert aratott, hogy a nagy érdeklődésre való tekintettel a művész január 23-ikán második hangversenyt fog adni a Vigadóban, természetesen új programmal. Jegyek a Harmoniánál (Budapest, IV., Váci-utca 20).

A KÖBÁNYAI „JEHUDA HALÉVI”-KÖR 1918 november havában újjalakult, hogy továbbra is aktív harcosa legyen alapszabalyaiban lefektetett zsidó kultúrcéljainak. December hóban meg is kezdte már felolvasóuléseit.

A „HATIKVA” BETHLENI ZSIDÓ IFJAK EGYLETE nagy lelkesedéssel megalakult. Céljuk a cionizmus megismertetése és a zsidó irodalom terjesztése. Tisztikar: dr. Vámos Jenő díszelnök, Nagyfaludi Marcell elnök, Mark Rózsika alelnök, Diósi Sari és Davidsohn Margit titkárok, Grossmann Gizi pénztárnok, Farkas Rudolf és Róth Helén jegyzék, Herschkovits József ellenőr. Spitzer Fanny, Nagyfaludi Sari, Grossmann Vilmos és Eidinger Ferenc választmányi tagok.

HALÁLOZÁSOK. November hó 3-án hunyt el 65 éves korában Békesi József a közismert fővárosi telekparcellázási vállalkozó. Igen értékes és érdekes pályafutású egyéniség szállt vele sírba. Festőművésznek indult és Münchenben több hírneves művész műtermében eredményesen dolgozott, azonban szemeinek gyengesége folytán kénytelen volt a művészi pályát félbehagyni. Münchenből Bécsbe költözött és ott megalapította a „Bécsi Magyar Ujságot”, az első Bécsben megjelent magyar folyóiratot. Budapestre hazakerülve ő volt tulajdonképeni kezdeményezője az utóbb nagy lendületet vett reklámiparnak. Később megindította nagystílű telekparcellázási vállalkozását, amelyben szintén úttörő volt. Sokoldalú elfoglaltsága mellett időt tudott szentelni a közügyeknek és emberbaráti intézményeknek, melynek ügyeiben gyakorlati felfogásával és meleg szívével tette magát hasznossá. Elhunytát számos barátján és tisztelőjén kívül három leánya, Lajos fia munkatársa és vállalkozásában utódja, valamint veje: dr. Vásárhelyi Jenő ügyvéd főhadnagy gyászolják.

Munk Gáborné életének 45. évében elhunyt. A nemeszívű úrnőben dr. Munkácsi Bernát sógornőjét, dr. Kahan Niszon anyósát gyászolja.

Ehrlich G. Gusztáv fővárosi törvényhatósági bizottsági tagot súlyos gyász érte: meghalt egyetlen leánya, dr. Junker Pál ismert fővárosi ügyvéd neje, Ehrlich Sári 27 éves korában.

Schwarz Arthurné született Gyenes Margit december 5-én elhunyt. A nemesszívű úrnő szép, humánus tevékenységet fejtett ki.

Dr. Friedmann Ernő szarvasi főabbit 33 éves korában elragadta a pusztító járvány, néhány héttel lakodalma után. Tragikus sorsa iránt nagy részvét nyilatkozott meg.

Súlyos csapás érte kiváló munkatársunkat: Vadász Edét. Neje, született Baumgarten Eszter, akivel majdnem egy félszázadon át osztotta meg az élet örömeit és bánatait, elhunyt. A tudós gyászban sok tisztelője osztozik.

Vermes Józsefné a napokban Budapesten elhunyt. Vermes József, a nasici tanin- és gőzfűrészgár igazgatója feleségét gyászolja benne.

Debrecenben november 15-én az egész város részvétele mellett temették dr. Gál Zoltán ügyvédet. Igazi „kultúr-zsidó” volt a szó ideális értelmében. A Csokonai-Körben verseket olvas fel, a társadalomban, mint radikális író, vezérszerepet visz, de egyben hitközségének legvallásosabb tagja, aki az ősi hagyományokhoz hűen ragaszkodik, sőt gyermekeit is ilyen életre nevelte és szoktatta. A magyar kultúrának lelkes bajnoka, de a zsidó eszméért is ugyanúgy lelkesedett. Krausz Vilmos főrabbi könnyezve búcsúztatta szeretteitől és tisztelőitől. Dr. Gál ideálképen állítva a zsidóság szeméi elé a „magyar zsidó férfi mintaképét”.

ELJEGYZÉS. *Seelenfreund Leát*, *Seelenfreund Salamon*nak az ismert iparművésznek leányát eljegyezte *Mandl Mordechaj* fővárosi tanító és író.

* „A magyar zsidók és a magyar föld.” Indokolás és terv, hogy a zsidó ifjúság egy része a földművelésre tereltesse. Írta: Liebermann Manó rabbi. Főbizományos: Kucsera Gyula Budapest, IX., Ferenc-körút 43., III., 17. Ára 2 K. Kapható minden könyvkereskedésben. A mű ismertetésére legközelebb visszatérünk.

* IMIT. Évkönyvek és kiadványok, valamint egyéb könyvek és folyóiratok bold. Simonyi Zoltán tanár hagyatékából eladók. Cím: özv. Simonyi Zsigmondné, Korpona, Honfm.

* Mint más években, úgy ezidén is Kurzveil balatonfüredi festőfényképész bemutatta budapesti (gróf Zichy Jenő-utca 10) műtermében nagyobb tarsaságnak portréit, amelyeket fénykép útján festett. Képei igazán szépek és a most domináló 5—1000 koronás árak mellett, oly mértékű árak, hogy a polgári közép osztály is juthat jól sült porrához.

* Hadiözvegy, rituldis hártartásban és a gazdaság minden ágában járatos, házas nőnek ajánlunk. Jó bánásmódon kívül más igénye nincs. Cím: özv. Hirsch Antalné, Bethlen 110.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

F. M. DÉS. Ideiktatjuk levelének néhány sorát:

„Béke van s azért nincs biztonságban az életünk és vagonunk. De mégis béke van!

Ujjongva tör elő lelkünkől egy idézet: „Aki alszik aludjon, aki él az éljen, a szegény hős pihenjen, szegény nép reméljen.”

Egyszer, régen, évekkel ezelőtt volt egy egyetemi hallgató, ma már nincs, Lublin alatt van valahol eltemetve, örökre elnémult a szája, nem tanul többé, nem lát és nem hall nagy művészeket, itt hagyott mindenkit, akiket annyira szeretett, szülőt, testvért, rokont.

Írt egy kis regét, amit nekem adott, elküldöm a *Mult és Jövonek*.”

Értjük és tiszteljük a fájdalmat, amely most oly sűrűn jelentkezik. A rege, bár nem a *Mult és Jövonek* való, igazán szép és szívhez szólóan szomorú, de még szomorúbb a valóság, amely mögötte sajog

FR. D. ZILAH. A levél érkezte óta nagyot változtak a viszonyok. Majd visszatérünk még a felvetett eszmékre is

H. M. M. L. Hogy illik-e leánynak beteg fiatalembert meglátogatni? Ha szíve diktálja és szülője elkíséri, nem lehet ellene semmi kifogásolni valót találni.

QUI VIVRA VERA. 1. Nem kell kétségbe esni. Most felhős az ég és dermedt a hideg, de lesz még tavasz és ragyogni fog a nap. 2. A versek mély érzésűek, de mértékünket még nem ütik meg.

DR. L. A. NYIRBÁTOR. Hogy héberül is közöljük a képek címeit, szép és lelkes gondolat, de egyelőre el vagyunk zárva a szűk hársorok közé és körülvéve elienségektől. Talán később, a várva várt szebb időben.

ELŐJZETŐ LEÁNYA. Bihari festő eredeti neve csakugyan az volt.

Dr. báró Herczel Manó, Latzkó Klara a maga és gyermekei Heddy és Pál nevében mély fájdalommal jelenti, hogy szerető férje

dr. báró
HERCZEL MANÓ
egyetemi rk. tanár

november hó 28-án, élete 57-ik évében rövid szenvedés után meghalt.

Özv. Popper Morné Herczel Flóra nővére, özv. Latzkó Károlyné anyósa, Latzkó Andor és neje Köbel Paula, Latzkó Gusztáv és neje Máté Hilda, dr. Schmidl Miklósné Latzkó Irén, dr. Latzkó Vilmos és neje Baumgarten Jolán sógorai és sógornői.

Schwarz Arthur a saját, valamint kis gyermeke Pista és Károly nevében megtört szívvel jelenti, hogy imádott felesége, gyermekeinek önfeláldozó anyja, a legjobb gyermek

SGHWARZ ARTHURNÉ
szül. GYENES MARGIT

nincs többé. Drága, selejthetetlen halottunkat december 5-én d. e. 10 fél órakor az új izraelita temetőből utolsó útjára kísértük.

Gyenes Samu és neje szülők, Gyenes Andor és Marci testvérei, özv. Schwarz Samuelné anyós, Schwarz Fülöp, Schwarz Izidor és neje, Schwarz Jakab és neje, Schwarz Arnold és neje, Schwarz Irén sógorok és sógornők.

Vermes József a maga, mint gyermekei: Pál, Ödön és Ella, valamint az egész gyászoló család nevében mélyen lesújtva tudatja, hogy forrón szeretett felesége, a legönfeláldozóbb anya, gyermek és testvér

VERMES JÓZSEFNÉ
szül. BÖHM MALVINE

áldásdús, jótékony életének 46., boldog házasságának 23. évében, rövid, súlyos szenvedés után jobblétre szenderült.

Drága halottunkat örök nyugalomra helyeztük a rákoskeresztúri izr. temető halottasházából.

Böhm Adolf mint atya, özv. Ilcsek Emánuelné és Böhm Etelka mint testvérei, Vécsei Miksa és neje, Ernst Ede és neje, Vermes Lajos és neje, Fischbein Károly és neje, Guthardt Zsigmond és neje sógorai és sógornői.

Dr. Jünker Pál a maga és gyermekei Elly és Endre, valamint az egész gyászoló család nevében mélyen lesújtva jelenti, hogy forrón szeretett hűséges hitvesét, a legjobb gyermeket és testvért

Dr. JÜNKER PÁLNÉ
szül. EHRLICH SÁRIT

ifjú életének 27-ik, boldog házasságának 9-ik évében a spanyoljárvány áldozataként elragadta a kéréthetetlen halál.

Drága halottunkat a Kerepesi-úti izr. temetőbe örök nyugalomra helyeztük.

Ehrlich G. Gusztáv és neje szül. Geiringer Klára szülei, Ehrlich L. Ferenc, dr. Ehrlich Miksa és neje, dr. Ehrlich Mátyás, Ehrlich Sándor és neje, Ehrlich Károly, dr. Jünker Elek és neje, Jünker Géza és neje testvérei, sógorai, sógornői.

K Ö Z G A Z D A S Á G.

A HADITERMÉNY KÖZGYŰLÉSE. A Haditermény R.-T. nov. 28-án tartotta harmadik évi közgyűlését Sándor Pál, a társaság új elnöke vezetése alatt. A kormány Erdélyi Mórt, dr. Pete Mártont, Rasso Illést, Szél Menyhértet, Térfi Bélát, és dr. Varga Jenőt nevezte ki az igazgatóság tagjaivá. Tudomásul vette a közgyűlés az igazgatóság és felügyelőbizottság jelentéseit és jóváhagyta a mérleg- és üzleteredményeszámlelát.

Első Kecskeméti Konzervgyár R.-T.

főzelék-, gyümölcs- és húskonzervgyártmányainak magyarországi vezérképviselője:

Beck Jakab, Budapest, VII., Izabella-tér 1.

☎ Telefon: József 21—27. ☎

ARANYAT 9—16 koronáig; brilliánst, ezüstöt, régiséget legmagasabb áron veszek.

Ékszerek nálam olcsón kaphatók.

SCHWARTZ J. ÉKSZERÜZLETE
BUDAPEST, IV., MEHMED SZULTÁN-ÚT 21.

ŐRI JÓZSEF droguista, Budapest, X., Liget-tér 2. Telefon: József 38-19.

Illatszerek, pipere, háztartási és fényképészeti, valamint kötszerek, gummiarúk és betegápolási cikkek

ELKAN GYULA
SZÚCS
SZŐRMENAGYÁRUHÁZA

KAROLY-KÖRÚT
19.

KÁROLY KIRÁLY-ÚT 19.

TEPLOMI ARANYHIMZÉSEKET, proches tóráköpenyt stb. készít művészies kivitelben

HERZ EMMA aranyhimző-műterme. Udvari és kamarai szállító. Arany érdemkereszt tulajd. stb. Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 3.

Száj és fogápolásra kizűnő a
Jódormentha-Lysoform

HÖLGYFODRÁSZ

KRÁNTZ Á.

Budapest, IV., Párisi-u. 5.
(Főpostával szemben)

Szalonomban hajmosást, ondolálást, fésűlést, hajfestést, manikűrt és az összes hajpótlékokat elsőrangú munkaerők végzik szakszerű vezetésem alatt.

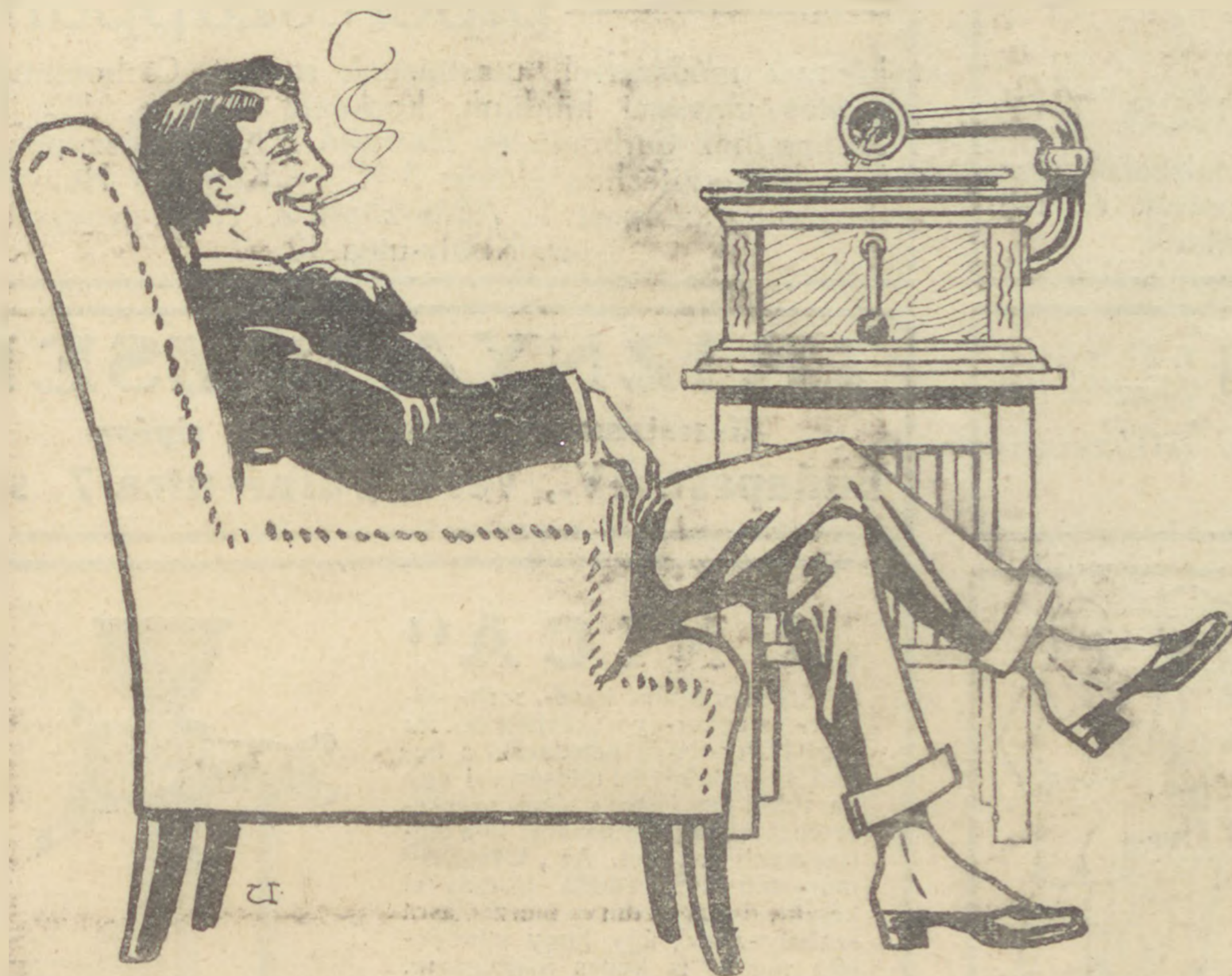

TÉLI SPORT.

Hallvölgyi- és svédzánkók, gy rmekródlík Teljesen felszerelt lilienfeldi ski Korcsolyák. Jég-hockey ütők és labdák nagy választékban.

KERTÉSZ TÓDOR
BUDAPEST, IV., KRIST F-TÉR.

A legkellemesebb otthoni szórakozás egy

WÁGNER

tölcséرنélküli
beszélőgép.

Gyönyörű kiállítású, hangversenyhangdobozzal, erős óraműszerkezettel, szépen adja vissza a leg-híresebb énekesek által énekelt dalokat, zenekari hangversenyeket.

Ára 250 korona.

Még finomabb kivitelben 300 koronától 1000 koronáig.

1918. évi decemberben újabban fölvelt kétoldalú 14 koronás hanglemezek:

A hazáért I. és II. r. Melodráma. Gyönyörű háborús emlék. Előadja Király Ernő zenekarral. Térkép. Mesés fölvetel. Zokogva sír az őszi szél. Énekelte Király Ernő, Berkes Béla cigányzenekarával. Ellőtték a jobbkaromat. — Sárba taposom a fényképedet. — Szabadságos kis könyvem. — A gözsnek a belseje. — Fújja a szél, fújja. Szabad a bakának. Hideg szél fújt. Mind a hét dalt egy lemezen énekelte Király Ernő, Berkes cigányzenekarával. Keresem az Istent, schol sem találom. Felejtst el, hogy hűtlen lettem hozzád. Néha-néha visszajönnek a tavaszi álmok. Fehér rózsza. Újdonság. A pécskai cigánysoron nagy a sirás. A vén cigány. Éneklí Ujvári K. Darumádár. Népszerű magy. nóta. Megpróbáltam nálad nélkül élni. Az őrszem. Kitiinő felvétel.

A kék Adria. Múdal. Hej fiúk, az élet mégis csak szép! A szép kannibál nő. Újdonság. A tréfás Klári-klarínétos. Ének. Éjfélt után Pest-Budán. Estére indul az ezred, este ha leszáll... Vasárnap várom a bakámat. Tréfásan felvett magyar népdal. A gyermekek kedvenc dala. Herkulesfürdői emlék. Gyönyörű dal. Hopsza Sári és a Cintányéros. Slágerfelvétel! Igen sikerült. Éneklí Komlóss és Ujváry K. A két művész ktyinő jókedvvel énekelte e két dalt. Manó, Manókám! Tréfás dal. Már megjött a Sáríkáánk. Mulató. A kengurutánc. Legújabb tánc. A kávéházi Komád. Holtra neveltető. Édesanyám hagyjon menni. Mi kell szívem, mi kell? Legénybúcsú. Megáradt a patak, elmosta a partot. Elmegyek a templom mellett. Légy az ici picí Zsuzsikám! Tiszaparti nóták.

A Kárpátok gerincejn. Csodaszép magyar nóta. Éneklí Király Ernő, Berkes Béla cigányzenekarával. Holnapután jöjj el még egyszer. Alkonyat száll a pusztára. Meghalok a szomjúságtól. Oszirózsa, fehér oszirózsa. A cigányszerelem. Operett. Végímentem az ornódi... Temetés volt a faluban. Gyere velem az erdőbe. Megérem még azt az időt. A leányvásár. Operett. Szervusztok lányok, szervusztok. Elmegyek ablakod előtt. Úgy még sohasem volt. Mondd, miért vagy másé? Hol a kezed, a balkezed? Húzd rá cigány. Király Ernő. Emlékszel-e még? Óh de gyötrő a vágy! Azt a kutyafáját neki! A szegény ember dolgát... Nem hívlak én soha vissza. Egy katona temetése. Nagy zenekarral, vezényszóval. A rajnai őrség. Katonazene. Levelet kapott a falu. Nádor J.

Levél egy úrleányhoz. Újdonság. Üzenetet hoztam valakinek. Hunyadi László. Katonazene. A jó pajtások indulója Zene. Rajta, rajta, előre. Induló. Az állatkertben Zenekari tréfa. A sorrentói emlék. Zenekar. Óh anyám! Szóke Pepi. Titkos kérdés keletkezik. 32 es bakagyerek vagyok én. Mikor az est mesélni kezd. Ahol két szív elbúcsúzik. A legkisebbik Horváth-lány. Nem siratlak, nem kereslek. Megkérem a lisztes-molnárt. A honvédhuszár. Újdonság. A magyar szabadság.

Operafelvételek nagy raktára, és pedig:

Mignon	Tannhäuser
Sába királynő	Faust
Pillangó kisasszony	Zsidónő
Sevillai borbély	Bánk bán
Hoffmann meséi	Rigolettó
Bűvös vadász	Hugonották
Nürnbergi mesterdalnokok stb. stb.	Carmen

WÁGNER

országszerte elismert elsőrendű magyar hangszerek és beszélőgépek áruháza, a világhírű „Favorite” hang-

lemezgyár fő-
raktára:

BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 15

Telefonszám:
József 35-92

Fióküzlet: IX., RÁDAY-UTCA 18. SZÁM

Hangszerárjegyzék ingyen! „Wagner“-névre ügyelni! Előleg küldendő! Használt, törött hanglemezt becsereľünk!

Lisztes József

szűcsmester

Budapest, IV., Váci-utca 46.

Ajánlja saját műhelyében készült dúsan felszerelt kész szőrmeárú-raktárát. Mindennemű szőrmeárú és téli ruhák nyári gondozásra elfogadtatnak.

CSATÓ ISTVÁN női ruha dívatlerme

Budapest, IV., Gróf Károlyi-utca 5. (Múzeum-körút sarok.)

Gyermekdivat-szalón. Különlegességek fiú- és leánykaruhákban. Eredeti modellek fiatal leányok részére.

Pressburger E.

Budapest
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz)
elsőrendű marhahúsból (félszáraz)

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Szív-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

Haladás tanintézet

Budapest, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi magánvizsgálatokra, érettségire

Exhumálásokat

az összes európai harcterekről legszolidabb feltételek mellett anyagi kezességgel eszközölünk

SZENDE ÉS SZABÓ

ezelőtt
GEBAUER KÁROLY R.-T.
exhumálást vállalata

Budapest, VII., Károly

király-út 4. szám

Telefon: 51-02

Elsőrendű szakintézet

Markovits Elek fiai szeszipari és kereskedelmi r.-t.
SZATMÁRNÉMETI. Fióktelep: Halmi
Vállal bérfinomítást a mindenkori viszonyoknak megfelelő feltételek mellett

VESZEK aranyat, ezüstöt, briliánsokat, gyöngyöket, régiségeket; hagyatékot teljes értékben veszek. Ékszerek nálam olcsón kaphatók. ADLER SÁNDOR ékszerész és óráspeciálista, Budapest, VI., Király-utca 44. szám.

Székely A. Aladár

elsőrangú úri szabósága Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 13. Telefon: 93-81.
Készít raktáron levő és a rendelő által hozott szövetekből kiváló szabású ruhákat. Fordításokat és alakításokat is vállal

Mindenki főzhet pipereszappant

könnyű módszerrel, utasításunk szerint, Carboninnal, pontos utasítást küldünk, kockázat kizárva. 1½ kg szappanhoz Carbonin és illatosító 7 K. Mosószappanhoz, lúgkészítéshez előírás 3 K. — Kapható Honvéddrogéria, Budapest, I., Attila-körút 2. Török-gyógyszertár, Király-utca 12.

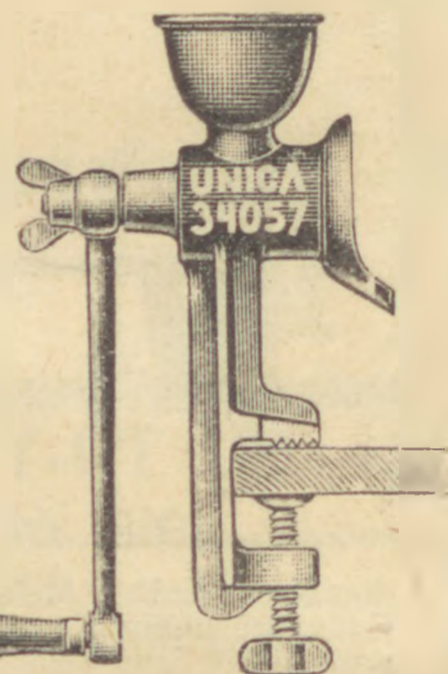
TRIZNYA JÓZSEF

díszcsizmaspecialista, francia cipész.

Budapest, IV., Veres Pálné-utca 7. sz.

„UNICA“

az egyetlen kitűnő kávé-, mák-, tűszer- és cukor-gyorskézidaráló. Az „UNICA“-jegyű kézikészítő a beömlési és kifolyási tölcserével egy darabból van öntve s elmés szerkezeténél fogva gyorsan adja ki a legfinomabb anyagot. Az „UNICA“ morzsoló kicserélhető tárcsákkal készül, finom és durva morzsolásra szabályozható, úgy hogy mindentéle magot is képes feldolgozni.

KLEIN GUSZTÁV és TÁRSA

BUDAPEST, VII.,

KIRÁLY-UTCA 87/a.

Nélkülözhetetlen a háztartásokban!

Ára darabonként K 45.—

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és gyártelepek, internátus, szanatórium, áruházaknak s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata
HUSZÁR A. Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám. Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyiség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata